

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMININ ROBERT M. GAGNE’NİN ÖĞRENME
ÜRÜNLERİ SINIFLANDIRMASINA GÖRE İÇERİK
BAKIMINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

Hazırlayan

Cengiz TAŞKIRAN

2012-ELAZIĞ

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMININ ROBERT M. GAGNE’NİN ÖĞRENME
ÜRÜNLERİ SINIFLANDIRMASINA GÖRE İÇERİK
BAKIMINDAN İNCELENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK

Hazırlayan
Cengiz TAŞKIRAN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans / doktora tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Doç. Dr. Mukadder BOYDAK ÖZAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖZET**YEDİNCİ SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ
ROBERT M. GAGNE’NİN ÖĞRENME ÜRÜNLERİ SINIFLANDIRMASINA
GÖRE İÇERİK BAKIMINDAN İNCELENMESİ****Cengiz TAŞKIRAN**

**Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sosyal bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı
Elazığ, 2012, Sayfa:X+103**

Bu araştırmada yedinci sınıf SBÖP (Sosyal Bilgiler Öğretim Programı) Robert M. Gagne’nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre içerik açısından incelenmiştir.

Araştırma, veri kaynakları ve verilerin analizi süreci itibariyle nitel bir karakter arz etmekte olup “Doküman İncelemesi” modelindedir. Analiz için veri kaynakları yedinci sınıf SBÖP içeriğinden ve ilgili alanyazından yararlanılmıştır.

Elde edilen verilere göre 7. Sınıf SBÖP’de yer alan kazanımların % 59’u Zihinsel Beceriler basamağında, % 33’ü Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır. Kavramlar, Robert M. Gagne’ye göre Zihinsel Beceriler basamağında, alt başlıklar halinde yer alan tanımlanmış kavramlar ve somut kavramlar olarak belirtilmiştir. Bu bağlamda kavramların da tamamının zihinsel beceriler basamağında yer aldığı görülmektedir. Etkinlikler incelendiğinde ise 44 etkinliğin Zihinsel beceriler basamağında, 13 etkinliğin Sözel Bilgi basamağında ve 4 etkinliğin de Sözel Bilgi-Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı görülmüştür. Bu bilgilere göre yedinci sınıf SBÖP’nin Zihinsel Beceriler ağırlıklı olduğu sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Robert M. Gagne, sosyal bilimler, sosyal bilgiler, kavram, etkinlik, öğrenme ürünleri

ABSTRACT

**IN TERMS OF CONTENT EXAMİNG SEVENTH GRADE SOCIAL SCIENCES
LESSON CURRICULUM ACCORDING TO ROBERT M. GAGNE’S
LEARNING OUTPUTS CLASSIFICATION
Cengiz TAŞKIRAN**

**The University of Firat
Institute of Education Sciences
The Department of Education
Dicipline of the Social Sciences Teaching
Elazığ, 2012, Page: X+103**

At this research seventh grade SSC (Social Science Curriculum) is stuedied according to Robert M. Gagne’s learning outputs taxonomy in terms of its content.

The research presents a qualitive character with its input data and analysis process and it is in form of ‘ Document Research’ model. Data resources benefit from seventh grade SSC’s content and its related field writings.

Acquisitions which takes place in seventh grade SSC takes place at %59 Intellectual Skills stage and at %33 Verbal Information according to received datas. Concepts according to Gagne are stated with the subheads nominal concepts and concrete concepts at the Intellectual Skills stage. At this context it is seems that all contens takes place at Intellectual Skills stage. When the activities studied, it is seen that 44 activities at Intellectual Skills stage, 13 activities at Verbal Information stage and 4 activities at Verbal Information- Intellectual Skills stage took place. According to this datas it is concluded that SSC is Intellectual Skills based.

Key words: Robert M. Gagne, social sciences, social studies, concept, activity, products of learning

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ	VIII
ÖNSÖZ	IX
KISALTMALAR	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	7

İKİNCİ BÖLÜM

2. İLGİLİ LİTERATÜRÜN İNCELENMESİ.....	8
2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal bilgiler	8
2.2. Sosyal bilgiler Kavramı	10
2.3. Sosyal bilgiler Öğretimin Amaçları.....	13
2.3.1. Evrensel Amaçlar.....	13
2.3.1.1. Bilgiye İlişkin Amaçlar.....	14
2.3.1.2. Beceriye ilişkin Amaçlar	15
2.3.1.2.1. Çalışma Becerileri.....	15
2.3.1.2.2. Düşünme Becerileri	15
2.3.1.2.3. Kişiler Arası ve Grup Becerileri	15
2.3.1.3. Değerlere İlişkin Amaçlar.....	16
2.3.1.4. Sosyal Katılıma İlişkin Amaçlar.....	17
2.3.2. Ulusal Amaçlar	17

2.4. Sosyal bilgiler Öğretiminde Temel yaklaşımlar	20
2.4.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal bilgiler Öğretimi	20
2.4.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal bilgiler Öğretimi	21
2.4.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal bilgiler Öğretimi	21
2.5. Öğretimi Planlama	22
2.5.1. Hedeflerin Sahip Olması Gereken Nitelikler	22
2.5.1.1. Öğrenciye Görelik.....	22
2.5.1.2. Ulaşılabilirlik	23
2.5.1.3. Genellik ve Sınırlılık.....	23
2.5.1.4. Kenetlilik (Konu Alanı ile İlişkili Olma)	23
2.5.1.5. Açıklık	23
2.5.1.6. Öğrenme Ürününe Dönüklük.....	23
2.5.1.7. Tutarlılık	23
2.5.1.8. Bitişiklik.....	23
2.5.2. Hedefleri İfade Etmede Temel Yaklaşımlar	23
2.5.2.1. Mager’a Göre Hedef Belirleme	24
2.5.2.2. Gronlund’a Göre Hedef Belirleme	24
2.5.3. Hedef Alanları.....	25
2.5.3.1. Bloom ve Arkadaşlarının Bilişsel Alan Taksonomisi.....	26
2.5.3.2. Krathwohl, Bloom ve Masia’nın Duyuşsal Alan Taksonomisi	28
2.5.3.3. Harrow, Simpson ve Cangelosi’nin Devimsel Alan taksonomisi.....	29
2.6. Robert Mills Gagne ve Öğretim İlkeleri	32
2.6.1. Robert Mills Gagne’nin Hayatı.....	32
2.6.2. Robert Mills Gagne’nin Eğitime katkıları	34
2.6.3. Gagne’ye Göre Öğrenme ve Öğrenme Ürünleri	35
2.6.4. Gagne’ye Göre Öğrenme ürünleri	39
2.6.4.1. Sözel Bilgi.....	39
2.6.4.2. Zihinsel Beceriler.....	40
2.6.4.2.1. Ayırt Etme.....	40
2.6.4.2.2. Somut Kavramlar	41
2.6.4.2.3. Tanımlanmış Kavramlar	41

2.6.4.2.4. Kurallar	42
2.6.4.2.5. Çoklu Kural Uygulamaları.....	42
2.6.4.3. Bilişsel Stratejiler.....	43
2.6.4.4. Tutumlar.....	43
2.6.4.5. Psikomotor Beceriler	45
2.6.5. Gagne'nin Öğretim Modeli.....	46
2.6.5.1. Dikkat Çekme	47
2.6.5.2. Öğrenciyi Dersin Hedeflerinden Haberdar Etme.....	47
2.6.5.3. Ön Öğrenmelerin Hatırlanmasını Sağlama.....	47
2.6.5.4. Uyarıcıları Sunma	48
2.6.5.5. Öğrenme Rehberi Sağlama	48
2.6.5.6. Davranışı Ortaya Çıkarma	49
2.6.5.7. Dönüt Sağlama.....	49
2.6.5.8. Performansı Değerlendirme	50
2.6.5.9. Kalıcılığı Sağlama ve Transferi Güçlendirme	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	52
3.1. Araştırmanın Yöntemi	52
3.2. Verilerin Toplanması ve Verilerin Analizi	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	55
4.1. Kazanımların Değerlendirilmesi.....	55
4.1.1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	56
4.1.2. Ülkemiz ve Nüfus Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	57
4.1.3. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	59
4.1.4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	60
4.1.5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi.....	62

4.1.6. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	63
4.1.7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi	64
4.2. Kavramların Değerlendirilmesi	66
4.2.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi.....	68
4.2.2. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi	69
4.2.3. Kültür ve Miras Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi	71
4.2.4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi	72
4.2.5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi.....	74
4.2.6. Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi.....	76
4.2.7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına Ait Kavramlar ve Değerlendirilmesi ...	78
4.3. Etkinliklerin Değerlendirilmesi	80
4.3.1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	81
4.3.2. Ülkemiz ve Nüfus Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	83
4.3.3. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	84
4.3.4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	86
4.3.5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi	87
4.3.6. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	89
4.3.7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi.....	91

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	93
KAYNAKÇA.....	97
ÖZGEÇMİŞ	103

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	56
Tablo 2. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	57
Tablo 3. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	59
Tablo 4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	60
Tablo 5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması.....	62
Tablo 6. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	63
Tablo 7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması	64
Tablo 8. Birey ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı	68
Tablo 9. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı.....	69
Tablo 10. Kültür ve Miras Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı.....	71
Tablo 11. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı ..	72
Tablo 12. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı..	74
Tablo 13. Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı	76
Tablo 14. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı	78
Tablo 15. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	81
Tablo 16. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	83
Tablo 17. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	84
Tablo 18. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	86
Tablo 19. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması	87
Tablo 20. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	89
Tablo 21. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması.....	91

ÖNSÖZ

Bu araştırma, yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programını, Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Bu temel amaçtan yola çıkılarak, SBÖP içerik olarak Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre incelemeye alındı ve değerlendirmelerde bulunuldu.

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının, Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre içerik bakımından değerlendirilmesi adlı bu çalışma, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmaya sevk eden problem ortaya konularak, araştırmanın amacı, önemi, ve sınırlılıkları belirlendi. İkinci bölümde, literatürle ilgili bilgilere yer verilerek gerek program, gerekse Robert M. Gagne hakkındaki bilgiler ele alındı. Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi ile birlikte verilerin toplanması ve verilerin analizi konularına yer verildi. Dördüncü bölümde, SBÖP'de yer alan kazanım, kavram ve etkinlikler üniteler halinde ele alınarak Gagne'ye göre değerlendirilmesi yapıldı. Beşinci bölümde sonuç ve önerilere yer verilerek araştırma sonlandırılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında yardım ve desteğini gördüğüm, bana değerli vaktini ayırarak bilgi ve anlayışıyla çalışmamın sonlandırılmasında büyük emeği olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Zafer ÇAKMAK'a, çalışma süresince sürekli paylaşım içerisinde olduğumuz değerli hocalarım Sayın Doç. Dr. Burhan AKPINAR, Yrd. Doç. Dr. Feyzullah EZER, Yrd. Doç. Dr. Esen DURMUŞ, Yrd. Doç. Dr. Necmi GÖKYER ve Yrd. Doç. Dr. Filiz VAROL'a literatür kısmında görüşlerinden istifade ettiğim arkadaşım Cihan KARA'ya, yine beni yalnız bırakmayan arkadaşım Birol BULUT'a ve aileme teşekkür ederim.

Cengiz TAŞKIRAN

ELAZIĞ-2012

KISALTMALAR

MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Edt.	: Editör
Çev.	: Çeviren
Akt	: Aktaran
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
v.b	: ve benzeri
TTKB	: Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
TDK	: Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Geçmişte, bilgili insan denildiğinde bir takım kitaplardan bazı bilgileri ezberleyen, her şeyi bilen ya da bildiğini sanan insanlar aklımıza gelirken, günümüzde gelişen bilgi teknolojileriyle birlikte bilgiye erişimin kolaylaşması, bilgi teknolojilerinin eğitimde etkin bir şekilde kullanılması, öğretmenleri nasıl bir rol üstlenmeleri sorusunda düşünmeye sevk etmiştir. Çünkü yeni program, öğrencileri bilginin ezbercisi olması anlayışından ziyade bilgiyi nasıl kullanacağını yani öğrenmeyi öğrenmesini istemektedir.

Öğrenme, eski çağlardan beri birçok filozof ve bilim adamı tarafından farklı biçimlerde açıklanmaya çalışılmış bir kavramdır. Ancak günümüzdeki eğitimci ve psikologların hemen hemen hepsi öğrenme kavramını, yaşantı ürünü kalıcı izli davranış değişikliği olarak tanımlamaktadır (Erden ve Akman, 1997:119).

Öğrenme kavramıyla birlikte, çeşitli kavramlar bağlamında anlam kazanan en önemli kavramlardan biri de öğretmedir. Öğretme genel olarak, öğrenmenin kolaylaştırılması, öğrenmeye rehberlik edilmesi ve öğrenene öğrenmeyi gerçekleştirmesinde yardımcı olunması süreci olarak ifade edilmektedir (Akpınar, 2010:156-157). Planlı ve programlı öğretme etkinlikleri ise öğretim olarak tanımlanmaktadır. Moore' a göre (?tarihsiz) öğretim belirli kişilerin gelişimlerinin tüm boyutlarında en son potansiyele ulaşma etkinliğidir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre öğretim, belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işidir.

Eğitimin gerçekleşebilmesi için öğretimin, belli hedeflere dönük öğrenmeleri oluşturmak üzere planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğretimin planlanmasına birçok yazar, hedeflerin belirlenmesiyle başlamaktadır. Bu hedefler ve hedef davranışları ifade etmede bir takım temel yaklaşımlar vardır ve bunlardan birisi de Robert M. Gagne tarafından geliştirilen öğrenme ürünleri sınıflandırmasıdır.

1.1. Problem Durumu

Bilginin hızla çoğaldığı 2000’li yılları yaşarken, insanın hayatta kalmasını sağlayan temel ihtiyaçları arasında hava, su ve ekmek ne kadar gerekli ise, ülkelerin ayakta kalmasında da eğitim aynı derece de önem arz etmektedir.

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne kadar devam eden önemli bir süreçtir. Bu süreç insan içindir. İnsan yaratılan varlıklar içinde en üstün olanıdır. İnsan bu kadar önemli ise eğitim de aynı derecede önem taşımaktadır. Aynı zamanda insan daima kendini yenileyen daha iyiye ulaşmak isteyen bir varlıktır. Bunu da ancak eğitimle gerçekleştirebilecektir (Boydak Ozan, 2003:2).

Eğitimin tanımına göre, istendik davranışları bireyin kendi yaşantısı yoluyla meydana getirmesi gerekmektedir. Bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışında meydana gelen değişme ise öğrenmedir. Diğer bir tabir ile eğitim, geçerli öğrenmelerin oluşturulmasıyla gerçekleştirilmektedir. Geçerli öğrenmeyi sağlamak ise geçerli öğretmelerle mümkündür. Öğretme, öğrenmeyi sağlama faaliyeti olduğuna göre; eğitim, geçerli öğrenmeleri sağlayan öğretim yoluyla gerçekleşmektedir (Senemoğlu, 2012:86).

Eğitimin vazgeçilmez temel unsurları program, öğrenci ve öğretmendir. Öğretmenler, öğrencilere istendik davranışları programlar yoluyla kazandırırılar. Bu programlardan birisi de öğretim programıdır.

Eğitim programı içerisinde ağırlık taşıyan kesim öğretim programıdır. Öğretim programı, genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına yönelik programdır. Öğretim-öğrenme süreçleriyle ilgili tüm faaliyetleri kapsar (Küçükahmet, 2009:9).

Okul içi deneyimlerle sınırlı olan öğretim programı, bir okulda okutulan ders veya kurs programlarını kapsamaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı da bu derslerden birisidir.

Sosyal bilgiler öğretim programları, daima çağdaş eğitim hareketlerine paralel olarak yapılandırılmıştır. Örneğin, 1968 programı, ABD’de gelişen yeni sosyal bilgiler hareketinin ilkelerine göre oluşturulmuştur. Bununla beraber, söz konusu ülkedekine benzer ve daha ağır koşullar nedeniyle okullardaki geleneksel uygulamaları değiştirememiştir.

1990’lı yıllarda, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi tam anlamıyla geleneksel yaklaşım ve yöntemlerle yürütülüyordu. Bundan dolayı 1998 yılından itibaren dünyadaki gelişmeler göz önünde bulundurularak, yoğun program geliştirme çabaları başlatılmıştır. Nitekim başlangıçta pilot illerde uygulanan sosyal bilgiler öğretim programı, verim alınmasıyla 2005-2006 öğretim yılından itibaren bütün illerde uygulamaya konmuş ve yapılandırmacılık esas alınmıştır (Öztürk, 2006:47).

Yapılandırmacılık, bilginin doğasına ilişkin felsefi bir bilgi kuramıdır ve bilginin zihinde yapılandırmasını esas alır (Akt. Yanpar, 2006:88).

Yapılandırmacı öğrenme, öğrencilerin aktif şekilde bilgiyi oluşturması, yorumlaması ve ön bilgilerine göre yeniden organize etmesi inancı üzerine temellendirilmiştir. Sosyal bilgiler dersi yaşamla iç içe olan bir derstir ve öğrenciler pek çok ön öğrenmelere sahiptirler. Öğretmenler rehberlik ettiğinde ve fırsat verildiğinde, özellikle grup çalışmaları, bazen de bireysel olarak kendi öğrenmelerini kendileri oluşturabilirler. Sosyal bilgiler dersinin temelinde nitelikli vatandaş yetiştirmek olduğu için ve öğrenciler en iyi yaparak ve yaşayarak öğrendiği için yapılandırmacılık yaklaşımı kalıcı öğrenmeleri sağlayabilir (Yanpar, 2006:89).

Bir öğretim programı temelde birbiriyle ilişkili dört temel öğeden oluşmaktadır. Bunlar hedef(kazanım), içerik, eğitim durumları ve değerlendirmedir (Akpınar, 2010:32).

Eğitimin planlanmasına hedeflerin belirlenmesiyle başlanır. Hedefler gözlenebilir, ölçülebilir, tek bir davranıştan ibaret olmadığından öğretim ve ölçme-değerlendirme etkinliklerinin düzenlenmesine yol göstermede yetersiz kalır. Bu nedenle, Tyler hedeflerin belli bir konu alanında ya da yaşamda kullanılabilecek gözlenebilir, ölçülebilir öğrenci davranışı olarak ifade edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Tyler, 1950’den akt. Senemoğlu, 2012:392).

Hedefler, davranış cinsinden ifade edildiğinde; hangi davranışları kazandırmak için hangi öğretim etkinliklerinin uygun olduğuna karar vermede; hangi davranışların kazanılmış olup, olmadığını yoklamada rehberlik etmektedir. Diğer bir deyişle hedef-davranışlar; eğitim durumlarının ve sınav durumlarının hazırlanmasına yol göstermekte ve değerlendirme etkinliklerinde ölçütler takımını oluşturmaktadır.

Hedef ve hedef davranışları ifade etmede bir takım temel yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Gagne tarafından geliştirilen öğrenme ürünleri sınıflandırmasıdır.

Bu araştırmanın konusu da bu temel bilgilerden hareketle yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programının Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre içerik bakımından incelenmesi oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmada; yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinin, Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Alt Amaçlar

- 1- Robert M. Gagne'nin eğitimbilim alanındaki yeri ve önemi nedir?
- 2- Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “kazanımların” Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına uygunluk derecesi nedir?
- 3- Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “etkinliklerin” Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına uygunluk derecesi nedir?
- 4- Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “kavramların” Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına uygunluk derecesi nedir?

1.3. Araştırmanın Önemi

2004 yılında gerçekleştirilen eğitim reformuyla, ilköğretim programları köklü bir değişikliğe tabi tutulmuş, dünya eğitim sistemlerinde yaşanan değişimlerin Türk Milli Eğitim sistemine de yansıtılması gereği vurgulanmıştır. Bu çerçevede Bloom taksonomisinin ağırlıklı olduğu programlar terk edilerek yapılandırmacı öğrenme kuramını esas alan öğretim programları oluşturulmuştur. 2004 sosyal bilgiler öğretim programı da bunlardandır.

Bir öğretim programının en önemli ögesi hedefler/kazanımlar ögesidir. Çünkü diğer bütün öğeler kazanımları gerçekleştirmek için işe koşulur. Sosyal bilgiler öğretim programı kazanım ifadelerinde bazı belirsizlikler olduğu öğretmenler tarafından farklı şekillerde anlaşıldığı, alanda yapılan birçok çalışma da ortaya çıkmıştır. Alanda birçok

eleştiriye ve övgüye neden olan sosyal bilgiler öğretim programının yeni bir felsefe ve yaklaşımla ortaya konulduğu da açıktır. En azından program geliştirme disiplinine uygun olarak geliştirilebilir bir yapı sergileyen bu program, muhtelif bilim insanlarınca ileri sürülmüş kuram ve ilkelerle zenginleştirilebilecektir.

Programların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor sınıflamalarına en yaygın bakış açısı Bloom ve arkadaşları tarafından hazırlanan Bloom taksonomisi diye adlandırılan aşamalı sınıflamadır. Ancak bu aşamalı sınıflama büyük ölçüde kullanılmakla beraber kendi içerisinde bir takım tutarsızlıkları barındırmaktadır. Bu tutarsızlıklardan biri, taksonomiye göre her hedef düzeyi bir öncekine dayalı ve bir sonrakine hazırlayıcı olmalıdır. Yani alttaki hedef düzeyine ulaşılmadan bir üstteki hedefe ulaşılamaz. Oysa bazı alanlarda, bir düzeyin gerektirdiği davranışlar gösterilmeden bir üst düzeydeki davranışlar gösterilebilmektedir. Bu da hiyerarşik yapının gözden geçirilmesi gerektiğini göstermektedir (Akt. Senemoğlu, 2012:395).

Bloom taksonomine alternatif olması ve bu tutarsızlığı gidermede Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırması önemli bir katkı sunabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmanın ana temasını ve önemini bu düşünce teşkil etmektedir. Bu cümleden hareketle 2004 sosyal bilgiler öğretim programının Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre ele alınmasının sahada bir ilk olduğu da ayrıca vurgulanmalıdır. Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili gerek uygulayıcılara gerekse araştırmacılara yeni bir bakış açısı sunmada ve yeni araştırmaların şekillenmesinde çalışmamızın faydalı olabileceği umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlıkları

Bu araştırma;

- 1- İlköğretim 7. sınıf Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile sınırlıdır.
- 2- İlköğretim 7. sınıf Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı (Anıttepe Yayıncılık) ile sınırlıdır.
- 3- İlköğretim 6. sınıf Sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabı (Altın Kitaplar ve Gizem Yayıncılık) ile sınırlıdır.
- 4- Gagne'nin öğrenim ürünleri sınıflandırılması ile sınırlıdır.
 - Sözel Bilgiler
 - Zihinsel Beceriler
 - . Ayırt etme
 - . Somut Kavramlar
 - . Tanımlanmış Kavramlar
 - . Kural uygulama
 - . Çoklu Kural uygulama
 - Bilişsel Stratejiler
 - Tutumlar
 - Psikomotor Beceriler

İKİNCİ BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜRÜN İNCELENMESİ

Bu bölümde, sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramına, sosyal bilgiler öğretimi ve sosyal bilgilerin amaçlarına, öğretimin planlanması, hedef ve hedef yaklaşımların ifade edilmesindeki temel yaklaşımlar olan Bloom, Mager, Gronlund ve Krathwohl ile birlikte Robert M. Gagne ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

İnsanoğlu, yaşamının her alanında ve her anında bilgiye ihtiyaç duymuştur. Çünkü, bilgiye olan ihtiyaç insanoğlunun doğumdan itibaren getirdiği en temel özelliklerden birisidir ve dolayısıyla bilgi olmadan da yaşama süreklilik kazandırılmaz. Gelişen ve değişen dünyada, her gün yeni bilgilerin ortaya çıkması, insanoğlunun bu bilgileri takip etmesini ve her yeni çıkan bilgiyi edinmesini güçleştirmektedir. Bundan dolayı insan edindiği bilgileri belli bir metot çerçevesinde işlemek zorundadır. Bu zorunluluk da bilim adı altında toplanmaktadır.

İnsanın çeşitli etkileşimlerle oluşturduğu toplumsal ve doğal olmak üzere iki çevresi vardır. Bu nedenle bilimi temelde ikiye ayırmak mümkündür. İnsanın doğa ve fiziki dünya ile olan ilişkilerini inceleyen doğa bilimleri ile diğer insanlarla olan ilişkilerini inceleyen sosyal bilimler (Dönmez, 2003:31).

Sosyal bilimler, insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen derin bilgiler olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu alan, insan tarafından meydana getirilen gerçekle uğraşmaktadır. Diğer bir tanıma göre sosyal bilimler, insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur (Dönmez, 2003:31). Köstüklü' ye göre (1998:9) ise sosyal bilimler, bilimsel bir tutum ile toplumların incelendiği disiplinlerdir. Özoğlu'na göre (1974:10) ise sosyal bilimler akademik ve ileri seviyede insan ilişkilerinin incelendiği disiplinler topluluğudur. Sosyal bilimlere ait akademik disiplinler, sosyal bilgilerin yapı taşlarıdır. Sosyal bilimlere ait olgular, bilgiler, kavramlar ve genellemeler büyük ölçüde onun içeriğini meydana getirmektedir (Öztürk, 2006:38).

Sosyal bilimler, insan davranışının önemli boyutlarını inceleyen ve analiz eden disiplinlerin oluşturduğu bir çerçevedir. Bir çalışma alanının bir disiplin alanı olabilmesi için kendi bilgisini üretmesi gerekmektedir. Sosyal bilimler alanı içerisinde bulunan tarih, coğrafya, sosyoloji, psikoloji gibi disiplinler kendi bilgisini üretebilen bilim dallarıdır. Oysa sosyal bilgiler, sosyal davranışı incelemenin önemi üzerinde duran ve eğitim kurumlarında öğretilen bir çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler, kendi bilgisini üretmez ve etkili vatandaş yetiştirmek için kullanacağı bilgileri sosyal bilimlerden alır (Tanrıöğen, 2006:13).

Günümüzde ve geçmişte toplumsal yaşam içerisinde insanın, insanla, çevresiyle ve kurumlarla ilişkilerini inceleyen birçok disiplin bulunmaktadır. Bu disiplinler sosyal bilimler adı altında toplanmaktadır.

Sosyal bilimler alanına giren disiplinler amacına göre farklı biçimlerde sınıflanmaktadır. Ancak pek çok kaynakta tarih, coğrafya, antropoloji, ekonomi, sosyoloji ve politika sosyal bilimler alanı içerisinde yer alan başlıca disiplinler olarak belirtilmiştir. Bu disiplinlerin her birinin çalışma alanları bilim adamlarınca tanımlanmış ve uzmanlık alanları olarak kabul görmüştür. Bu nedenle konu alanı merkezli eğitim programlarında bu disiplinlerin her biri ayrı bir konu alanı ve ders olarak ele alınmaktadır (Erden, ?tarihsiz:34).

Ülkemizde sosyal bilim disiplinleri, gerek toplum, gerekse eğitim camiasının bir kısmı tarafından salt olgusal bilgilerin öğrenildiği ve alt düzeyde düşünme becerilerinin geliştirilmeye çalışıldığı bir alan olarak düşünülmektedir. Hatta bir takım öğrenciler de sosyal bilimlere ait disiplinlerin önemini kavrayamamakta ve bu alana ilgi göstermemektedir. Çünkü sosyal bilimlerin gelecekteki hayatlarına bir katkı sağlamadıklarını düşünmektedirler (Paykoç, 1991:4). Oysa sosyal bilimler bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir ve amacı beşeri anlayışın gelişmesini sağlamaktır (Dönmez, 2003:31).

Gerçek yaşamda toplumsal olguları veya olayları tek bir disiplin altında toplamak veya tek bir disiplinin kavram ve ilkeleriyle durumu açıklamaya çalışmak mümkün değildir. Günümüz şartlarında meydana gelen birçok toplumsal olayı ve problemi anlayabilmek için sosyal bilimlerin neredeyse tüm disiplinlerinden faydalanmak gerekmektedir. Örneğin; son yıllarda ülkemizin en önemli sorunlarından

birisi olan terörün nedenini açıklayabilmek için, terör eylemlerine katılan kişilerin etnik özelliklerinin (Antropoloji), yaşadıkları bölgenin doğal koşulları (Coğrafya), bölgede geçmişte hangi olayların olduğu (Tarih), bölgenin gelir durumu ve üretim biçimi (Ekonomi), terör gruplarının yapıları, grup içi dayanışmanın kaynakları, aileleri ile ilişkileri (Sosyoloji), teröristlerin hangi ülkeler tarafından nasıl ve niçin desteklendikleri, ülkemizde hangi kurumlar tarafından ne gibi önlemler alındığı (Politika) araştırılmalıdır. Bu örneklerde de anlaşılabileceği gibi bir toplumsal olayın, birey tarafından anlamlandırılabilmesi ya da soruna çözüm yolları önerebilmesi için bu etmenleri göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu da sosyal bilimlerle ilgili tüm disiplinler hakkında bilgi sahibi olmasına bağlıdır (Erden, ?tarihsiz:34-35). Sosyal bilimlerin bilginin yapısını ele alıp inceleyen bir kavram iken; Sosyal bilgiler, program yapısı ile ilgilidir. Yani birincisi bir bilgi kategorisi, ikincisi ise bir program kategorisidir (Varış, 1996:131).

2.2. Sosyal Bilgiler Kavramı

İnsanlar ve toplumlar sürekli bir değişim içerisinde yer almakta ve bir takım sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu sebeple, toplumlar ve insanlar için sosyal bilimlerin önemi çok büyüktür. Bireylerin ihtiyaçlarıyla, toplumun beklentileri arasındaki dengeyi sağlamada, bireylere gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmada sosyal bilimlere önemli görevler düşmektedir. Sosyal bilimlerin değişimi ve sürekliliği inceliyor olması, bireyi toplumsallaştırma amacı güden eğitimde, sosyal bilimlerin etkin bir yer kazanmasına yol açmış ve eğitimin, hem bir sosyal bilim dalı, hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı durumuna gelmesi "sosyal bilgiler" kavramını meydana getirmiştir (Dönmez,2003:32). Bu açıklamalardan da anlaşılabileceği üzere sosyal bilgiler, öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş ve bir takım derlemeler yapılarak basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konulardır (Sağlam, 1983:6).

Sosyal bilgilerin, sosyal bilimlerle bu kadar iç içe olması, sosyal bilgilerin alanını çizmede, kapsam ve içeriğinin belirlenmesinde birçok değişikliğin olmasına neden olmuştur (Günay, 2010:159). Sosyal bilimler çok disiplinli ve disiplinler arası bir yaklaşımdır. Bu nedenle sosyal bilgileri tanımlamak, diğer disiplinleri tanımlamaktan daha zordur.

Doğanay (2005:18) sosyal bilgileri tanımlarken, hem sosyal hem de insanla ilgili diğer bilimlerin içeriklerinden faydalanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan, yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen aynı zamanda becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlamaktadır. Bir diğer tanımda ise sosyal bilgiler, bireyin içinde yaşamış olduğu toplumu ve dünyayı daha iyi tanınmasına, içinde bulunduğu topluma etkin bir şekilde katılmalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumları kazandırmayı sağlayan bir öğretim alanıdır (Kamber, Acun, Akar, 2011:209).

Sosyal bilgilerin ne olduğu ile ilgili soruya 20. yüzyıl boyunca birbirinden farklı olarak birçok cevaplar verilmiştir. Sosyal bilgiler, okullarda on yıllardır verilmekle beraber, sosyal bilgiler öğretiminin genel amaç ve ilkelerinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği ile ilgili konular üzerinde uzun süre anlaşma sağlanamamıştır. İlk kez 1970 yılında, Barth ve Shermis sosyal bilgiler üzerinde mütabakat sağlanan bir tanım yapmışlardır. Ancak bununla beraber sosyal bilgilerle ilgili farklı tanımlar gelmeye de devam etmiştir. 1950’li yıllardan itibaren, sosyal bilgilerle ilgili yapılan tanımlara bakılacak olursa; (Öztürk, 2006:23)

- “Sosyal bilgiler pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş Sosyal Bilimlerdir”.
- “Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla Sosyal Bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır.”
- “Sosyal bilgiler özellikle vatandaşlık eğitimi ile ilgilidir. Demokraside vatandaşlık eğitimi birbiriyle ilişkili fakat biraz birbirinden farklı iki kısımdan meydana gelmiştir: Birincisi Sosyalizasyon, ikincisi karşı Sosyalizasyon”.
- “Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır.”

Sosyal bilgiler programının anavatanı olan ABD’de bunlara benzer birçok tanım yapılmıştır. Ancak bazı uzmanlar bu kadar çok tanımın yaratmış olduğu kargaşayı ortadan kaldırmak ve sosyal bilgilere herhangi bir katkısının olmadığını düşünüp yeni tanımlamalar ortaya koymaktan ziyade yapılmış olan tanımları listelemeyi tercih etmiştir. Bu çalışmaların sonunda ABD’de profesyonel sosyal bilgiler eğitimcilerinin üyesi olduğu Sosyal bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 1992 yılında sosyal bilgilerin tanımıyla ilgili tartışmalar son vermek amacıyla alana kapsamlı bir tanım getirmiş ve bu tarihten itibaren uzmanlar tarafından üzerinde anlaşılan ve temel referans kabul edilen bir tanım ortaya koymuştur. Bu tanıma göre Sosyal bilgiler;

“Sosyal beşeri bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde sosyal bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşeri bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eş güdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir dünyada, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.”

2005 yılında uygulamaya konmuş olan sosyal bilgiler programına göre sosyal bilgiler dersi şu şekilde tanımlanmaktadır (MEB, 2005:46):

“Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi”

2.3. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Amaçları

Sosyal bilgiler dersi, öğrenciyi toplumsal yaşama hazırlamayı amaçlamaktadır. Sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından biri öğrenciyi toplumsal kişilik kazandırmaktadır. Toplumsal kişiliğin temel özelliği ise iyi bir yurttaş olmaktır. Buradaki iyi bir yurttaş olmaktan amaç kişinin ödev ve sorumluluklarını bilmesi, çevresi ve çevresindekilere karşı bilinçli olmasıdır.

Sosyal bilgiler dersi, bireyin içinde bulunduğu toplumla yakından ilişkilidir. Bu nedenle çocuk özellikle içinde bulunduğu toplumsal yaşamı, bu derste geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır (Deveci, 2002: 4-5).

Sosyal bilgiler, öğrencilere içinde yaşadıkları yurt ve dünyayı buralarda yaşayanlara tanıtarak onlar hakkındaki anlayışlarını genişletmek amacıyla toplumsal görüşlerin gelişmesini sağlamaktadır. Demokratik yaşamın değeri de ancak bu amacın gerçekleşmesi ile anlaşılabilir (Deveci, 2002:5).

Dewey' e göre sosyal bilgiler dersinin amacı, çocuğa uygarlığı, kültürü ve demokrasiyi tanıtır ve sevdirmek ve gençleri etkili bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Binbaşıoğlu, 1981:45).

Sosyal bilgilerin amaçları, evrensel amaçlar ve bu amaçların ülkelere özgü yorumları veya yansımaları olabileceğinden ulusal amaçları olmak üzere genel manada iki başlık altında toplanabilir (Öztürk, 2006:27-28).

2.3.1. Evrensel Amaçlar

Eğitim sistemleri globalleşen dünyada daha fazla evrensel değerleri benimsemiş, küresel vatandaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bir bakıma yaşanan küresel gelişmeler bunu gerektirmektedir. Temel amacı vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersinde de sadece sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmek yeterli değil, evrensel değerleri benimseyen ve bu değerleri yaşantısının bir parçası haline getiren vatandaşların yetiştirilmesine daha fazla ihtiyaç bulunmaktadır (Kan, 2009:26).

Evrensel amaçlar genel olarak dört grupta toplanmaktadır (Öztürk ve Deveci,2011:4). Bunlar:

1. Bilgiye İlişkin Amaçlar
2. Beceriye ilişkin Amaçlar
3. Değerlere İlişkin Amaçlar
4. Sosyal Katılıma İlişkin Amaçlar

2.3.1.1. Bilgiye İlişkin Amaçlar

Çoğulcu bir toplumda insanlar ihtiyaç duydukları bilgiyi sosyal, beşeri ve diğer bilimlerden, bunun yanı sıra güncel olayları gözlemleyerek ve toplumun ihtiyaçlarını analiz ederek elde ederler.

Bilgiye dair amaçların gerçekleştirilmesinde Sosyal bilgiler öğretimi şu konuları ele almaktadır (Öztürk ve Deveci, 2011:4):

- Tarihi, ahlaki, kültürel, coğrafi, ekonomik ve sosyo-politik yetkinlik
- Ulusal kimlik, anayasal miras, vatandaşlık değerleri, haklar ve sorumluluklar
- Geçmişten bugüne, farklı zaman ve mekanlarda insanların istek ve ihtiyaçlarının karşılandığı ve nasıl bağımsız hale geldikleri
- Yerel ve ulusal tarih, coğrafya ve yönetim sistemi
- İnsanlar ve onların sosyal ve fiziki çevreleriyle ilişkileri, çevrelerini nasıl düzenledikleri, bunu yaparken uyarladıkları ve değiştirdikleri
- Hükümet, eğitim, iletişim, ulaşım, üretim, aile yaşamı, din gibi sosyal kurumlar ve sosyal görevler
- Dünya bölgeleri, onların kültürleri, tarihi, coğrafyası, uygarlığa katkıları, ekonomik ve siyasal sistemleri, diğer bölgelerle ilişkileri
- Farklı ahlaki ve dini inançlar ve bunların insan yaşamı üzerindeki etkileri
- İnsanların düşünce, duygu ve isteklerinin yansıması olarak sanat, edebiyat, mitoloji, değerler ve idealler.

2.3.1.2. Beceriye İlişkin Amaçlar

Sosyal bilgiler öğretimi etkili demokratik vatandaşlık için gerekli olan çalışma, düşünme ve kişiler arası- grup becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda şu hedefler üzerinde yoğunlaşmaktadır:

2.3.1.2.1. Çalışma Becerileri

- Ders kitapları, başvuru eserleri, kütüphaneler, görsel-işitsel ve toplumsal kaynaklarda bulunan bilgiyi bulma, toplama, yorumlama, değerlendirme, düzenleme ve raporlaştırma,
- Gözlemlene, dinleme, okuma, not tutma, taslak çıkarma, özetleme, iletişim kurma,
- Bilgisayar, video ve diğer elektronik aletler, görsel-işitsel araçlar vb. kullanma,
- Haritaları, küreleri, grafikleri, çizimleri, diyagramları, tabloları, zaman şeritlerini, karikatürleri, şekilleri vb. yorumlama.

2.3.1.2.2. Düşünme Becerileri

- Önyargıları, basmakalıp örnekleri, propagandaları, varsayımları ve düşünceleri ortaya çıkarma, inceleme, zanları ve değerleri tanımlama,
- Eleştirel ve yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme, üst düzey kavrama, analiz etme, sentez ve genelleme gibi süreçleri uygulama

2.3.1.2.3. Kişiler Arası ve Grup Becerileri

- Takım, komite ve etkinlik grubu gibi büyük ve küçük gruplarda çalışma,
- Başkalarına saygı gösterme, onların duygu ve ihtiyaçlarına yönelik duyarlılığa sahip olma
- Grup planlaması, tartışma, değerlendirme, rol alma, problem çözme ve karar verme ile meşgul olma,
- Lider ve takipçiler olarak roller alma, grup standartlarının ve kararlarının oluşumuna katılma, uygulamada görev alma.

2.3.1.3. Değerlere İlişkin Amaçlar

Değerler eğitimi, yaşanan siyasi veya sosyal bir takım gelişmelerin neticesinde, insanların daha iyi iletişim kurup, yaşanan sorunlar karşısında uygun çözümler üretebilmeleri açısından önem arz etmektedir (Kale, 2007:316). Bununla birlikte değerler, sosyal birliktelik oluşturmak suretiyle toplumda uyulması gereken ortak davranış kalıplarını belirler (Yaman ve dğr., 2009:107).

Değerler eğitiminde, ahlaki gelenek, adalet, çıkarımda bulunma, şefkatli, özverili, alçak gönüllü olmak, kendi duygu ve davranışlarını kontrol altına almak gibi değerler yatmaktadır (Akbaş, 2008:22). Sosyal bilgiler öğretimi de demokratik vatandaşlığa bağlı bireylerde bazı tutum ve değerleri geliştirmeyi amaçlar. Bu çerçevede aşağıdaki konular üzerinde odaklanır (Öztürk ve Deveci, 2011:5):

- Başka insanlara, grup ve kültürlere, etnik, ırki ve diğer farklılıklara karşı olumlu tutum geliştirme,
- Adalet, eşitlik, otorite, katılım, gerçeklik, vatanseverlik gibi birleştirici değerlere, özgürlük, farklılık, mahremiyet, mülkiyet ve insan hakları gibi bireysel ve kamusal değerlere bağlı olma
- Anayasal güvenceleri, demokratik değer ve davranışları, farklı grupların kültürümüze olan katkılarını, toplumumuzda ve diğer toplumlarda bulunan sosyal, ekonomik ve siyasal kurumların görevlerini takdir etme,
- Uzlaşmazlıkları analiz ederken ve adalet, eşitlik ve demokratik değerlerde yargıya varırken değer verme sürecini kullanma,
- İnsan ilişkilerinde sorumluluk, işbirliği, başkaları için endişelenme, açık fikirlilik ve yaratıcılığın önemini bilme.

2.3.1.4. Sosyal Katılıma İlişkin Amaçlar

İnsanlarda bilgi, beceri ve değerlere ilişkin donanımın oluşturulması, etkin bir toplumsal katılımı gerçekleştirmek içindir. Böyle bir katılım için bazı kişisel, grup etkileşimi ve sosyal becerilerin geliştirilmesi gerekir. Bu çerçevede sosyal bilgiler öğretimi aşağıdaki hedefler üzerine yoğunlaşır:

- Farklı inanç ve kültürlere, ihtiyaçlara, duygulara, sorunlara, başkalarının hedeflerine, birey ve grupların sorumluluklarına, hak ve özgürlüklerin çiğnenmesine karşı duyarlılık gösterme; basmakalıp düşünceleri, ön yargıları ve bağnazlığı ortadan kaldırmanın gerekliliği konusunda hassas olma,
- Grup çalışmaları planlamada, karar vermede, harekete geçmede, uyuşmazlıkları çözmede, ihtilaflı konuları incelemede, lider ve takipçi olarak hizmet vermede, ikna ve ara buluculuk yöntemlerini kullanmada oluşturmacı grup etkileşimi kurma,
- Gerekli eylemleri tanımlama, vatandaşlık sorumluluklarını yerine getirme, koşullar değişince birey olarak rolünü de değiştirme; adalet, eşitlik ve diğer demokratik değerleri yayılması için başkalarını etkileme; eylemlerinin sonuçlarını kabul etme ve bunlarla başa çıkma,
- Katılımın niteliğini, insanın yaşam koşullarının gelişimine katkısı, bireye ve grup eylemlerine ait süreçleri değerlendirme.

2.3.2. Ulusal Amaçlar

Sosyal bilgiler öğretiminin ulusal amaçları, ülkelerin eğitim politikalarını belirleyen ilkelere ve amaçlara göre oluşturulmaktadır. 1973 yılından beri Türk milli eğitim sistemin de bu tarihte çıkan Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre yapılmaktadır. Bu bağlamda tüm öğretim programlarının da bu yasaya göre hazırlanması gerekmektedir (Öztürk ve Deveci, 2011:6).

1998 sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçlarına bakıldığında 4 ayrı başlık altında toplandığı ve toplam 34 maddeden oluştuğu görülmektedir. Ancak yeni hazırlanan 2005 sosyal bilgiler programında ise ayrı ayrı başlıkların yerine tek bir başlık altında toplandığı ve madde sayısının ise 17 olduğu görülmektedir.

Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçları şu şekildedir:

Türk milletinin bütün fertlerini;

1. Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve Sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlâk, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip; insan haklarına saygılı; kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek, gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece, bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadî, Sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (MEB TTKB,2005:5).

Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları ise şunlardır (MEB, 2005:9):

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.

3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel Yaklaşımlar

Sosyal bilgiler dersi ile bireyler etkili vatandaş olarak yetiştirmeye çalışılır ki bu insanların deneyimlerini bir sonraki kuşağa aktarmalarıyla mümkün olabilir. Bu aktarım bilimsel düşünme yöntemleri ve de zamana bağlı olarak gerçekleşecektir. Bütün bunlar sosyal bilgilerin geçmişten günümüze değişik anlayışlar temel alınarak öğretilmesine neden olmuştur (Tay, 2011:11). Naylor ve Diem' e göre sosyal bilgiler eğitiminin temelinde üç türlü yaklaşım söz konusudur. Bunlar vatandaşlık aktarımı olarak, sosyal bilim olarak ve yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimidir (Safran, 2011:7).

2.4.1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler öğretiminde en eski yaklaşım olarak adlandırılmaktadır. Bu anlayışa göre içerik egemen güç tarafından oluşturulur. Genç kuşağın ne tür bilgi, değer ve tutumlarla donatılacağını yetişkinlerin daha iyi bildiği sayılısından hareket edilir (Safran, 2011:8). Geçmiş öğrenme, geçmiş ve geleneklerle gurur duyma, sorumluluk alma, uygun davranışlar sergileme ve otoriteye bağlılık vatandaşlık aktarımı programının en önemli içeriğidir (Kılıçoğlu, 2009:6).

Yöntem olarak, vatandaşlıkla ilgili değer ve inanışların, öğretmen merkezli bir yaklaşımla aktarılması esastır. Öğretmen ideal vatandaşı örnek olarak gösterir ve bu vatandaşın sahip olduğu özelliklerin sorgulanmadan kazanılması gerektiğini anlatır, yani bir bakıma telkin yöntemi de denilebilir (Doğanay, 2002:21).

Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler programının içeriğinde şu kazanımlara ulaşılmaya çalışılır:

- Geçmiş öğrenme
- Geçmiş ve gelecekle gurur duyma
- Sorumluluk alma
- Uygun davranışlar sergileme
- Otoriteye bağlılık

2.4.2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazanılmasının etkili vatandaşlık için en iyi hazırlık olduğu varsayımına dayanır. Bu yaklaşıma göre öğrenciler, sosyal bilimlerin yapısı (onların temel kavramları, genellemeleri ve kuramları) ile bilgi toplama ve yorumlama süreçlerini öğrenmelidir. Bu nedenle sosyal bilimciler tarafından tanımlanan önemli bulgular, bakış açıları ve sorunlar sosyal bilgiler programlarının içeriğini oluşturur (Öztürk, 2006:25).

Sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretiminde yöntem araştırma incelemidir. Sosyal Bilim dallarıyla ilgili bilgilerin kazanımı yanında bunları öğrenme sürecine de özellikle önem verilir (Doğanay, 2002:21).

2.4.3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşım John Dewey'in düşüncelerine dayanmaktadır. Birincil amacı öğrencilerin problem çözme ve karar alma becerilerini öğrenip uygulamalarını sağlamaktır. Buna paralel olarak, öğrencilerin bireysel ve kamusal problemleri tanımlayıp analiz edebilecekleri ve bunlara yönelik bilgiye dayalı kararlar alabilecekleri öğrenme-öğretme süreçlerine ağırlık vermektedir (Öztürk, 2006:26).

Yansıtıcı inceleme yaklaşımında beceriler ön plana çıkmaktadır. Bu beceriler (Safran, 2011:9):

- Okuma yazma becerisi
- Farklı kaynaklardan bilgiyi kullanma becerisi
- Problemleri belirleme ve çözme becerisi
- Bilgiyi yorumlama becerisi

- Değerlerle ilgili durumları belirleyebilme ve çözüme ulaştırabilme becerisi

Bu yaklaşımla hedeflenen kazanımların gerçekleştirilmesinde kullanılan öğretim yöntem, teknikleri ile araştırma inceleme yoluyla öğrenmeyi destekleyen etkinlikler aşağıda verilmiştir (Safran, 2011:9):

- Yaratıcı drama
- Rol oynama
- Küçük grup çalışması
- Ahlaki ikilemler
- Sınıf toplantıları
- Benzeşimler
- Kubaşık öğrenmedir

2.5. Öğretimi Planlama

Planlama öğretim sürecinde çok önemli bir yere sahiptir. Öğretim sürecinin başarısı büyük ölçüde öğretimin nitelikli bir şekilde planlanmasına bağlıdır.

Öğretimi planlamaya birçok yazar hedeflerin belirlenmesiyle başlamaktadır (Senemoğlu, 2012:392). Özellikle doğrusal rasyonel model, öğretimin planlanmasına hedeflerin belirlenmesiyle başlar. Hedef, yetiştirdiğimiz insanda bulunmasını istediğimiz eğitim yoluyla kazandırılabilir nitelikte olan istendik özelliklerdir (Ertürk, 1998:24).

2.5.1. Hedeflerin Sahip Olması Gereken Nitelikler

2.5.1.1. Öğrenciye Görelik

Öğrenci davranışına dönüklüğü ifade eder. Hedefler, öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarını karşılar nitelikte olmalıdır. Öğretmenin yapacakları, okulun görevleri, konu başlıkları hedef olmaz. Çünkü bunlar öğrenci davranışlarına dönüştürülemez. Bu bakımdan hedefler öğrencinin sürecin sonunda kazanacağı yeterlikler ve yapıp edeceği davranışlar cinsinden ifade edilmelidir.

2.5.1.2. Ulaşılabilirlik

Hedefler, mevcut olanaklarla ulaşılabilir ve eğitimle gerçekleştirilebilir nitelikte olmalı, fantezi ve ütöpik olmamalıdır.

2.5.1.3. Genellik ve Sınırlılık

Hedefler, tek bir davranışa değil, bir davranış grubuna yönelik genellekle ifade edilmeli ve bir tek özellik gösterecek şekilde sınırlı olmalıdır.

2.5.1.4. Kenetlilik (Konu alanı ile ilişkili olma)

Hedef, bir kapsam ile sınırlı olmalıdır. Çünkü hiçbir hedef boşlukta meydana gelemez. Bu bakımdan hedef, ilgili olduğu alanın özelliklerine uygun ifade edilmelidir.

2.5.1.5. Açıklık

Hedef ifadesi onu yazan, uygulayan ve denetleyenlerde farklı anlam ve yorumlara yol açmayacak açıklıkta olmalıdır.

2.5.1.6. Öğrenme Ürününe Dönüklük

Hedefler, öğrenme süreci sonunda kazanılması beklenen ürüne yönelik olduğundan, sürece dönük ifadeler hedef olamaz. Bu yüzden hedefler ürüne dönük olmalıdır.

2.5.1.7. Tutarlılık

Hedefler çelişmemeli birbirini destekler nitelikte olmalıdır. İç tutarlık, hedefin diğer hedeflerle çelişmemesi, dış tutarlık ise hedefin toplumsal gerçeklikle çelişmemesi anlamındadır.

2.5.1.8. Bitişiklik

Hedefler binişik değil, tamamlayıcı yani bitişik olmalıdır. Hedefler birbirini izleyen aşamalı bir dizin şeklinde ifade edilmelidir (Akt: Akpınar:2010,79-80).

2.5.2. Hedefleri İfade Etmede Temel Yaklaşımlar: Aşağıda hedef ve hedef davranışları ifade etmede temel yaklaşımlar olan Mager, Gronlund ve Bloom'un görüşleri kısaca açıklanarak Gagne ile ilgili genel bilgi verilecektir.

2.5.2.1. Mager’a Göre Hedef Belirleme

Tyler’den sonra öğretmen eğitimini etkileyen yazarlardan biri de Robert Mager’dir. Öğretim Hedeflerini Hazırlama adlı kitabında hedeflerin işe yaraması için öğrencinin, belli bir durumda gözlenebilir davranışı ne derecede göstermesinin beklendiğini belirtmesi gerekir demektedir. Mager’a göre, iyi bir hedefin üç özelliği vardır. Bunlar (Mager, 1962’den akt. Senemoğlu, 2012: 393):

- a) Performans
- b) Durum
- c) Ölçüt

Mager’ın Yaklaşımıyla İfade Edilmiş Hedefler

Hedef	Durum	Ölçüt	Gözlenebilir Davranış
Verilen cümle listesinde bulunan tüm sıfatları seçip işaretleyecek	Sıfatları bulunmak üzere verilen cümle listesi	Sıfatların tamamı	Sıfatları seçip işaretleme
Verilen deste bozarak çıkarmayı kapsayan, 10 problemten en az 7’sini doğru çözecek	Verilen deste bozarak çıkarmayı kapsayan on problem	10 taneden en az 7 tanesi	Deste bozarak çözme
Verilen 20 sözcüğün tamamı için birer, eş anlamlı sözcük söyleyecek	Eşanlamı bulunmak üzere verilen 20 sözcük	20 sözcüğün tamamı	Eşanlamlı sözcüğü söyleme

2.5.2.2. Gronlund’a Göre Hedef Belirleme

Hedef yazmaya alternatif olarak, Norman Gronlund tarafından önerilen ve oldukça kabul gören yaklaşım da şudur: Gronlund, öncelikle genel hedeflerin ifade edilmesi gerektiğini daha sonra bu genel hedefle ilgili özel hedeflerin ifade edilmesinin

uygun olduğunu savunmaktadır. Genel hedefler ifadeleri, “bilme”, “uygulama”, “takdir etme” gibi daha içsel süreçlerin ifadesi olan sözcüklerle ifadelendirilirken özel hedefler, gözlenebilir davranışlar, kanıtlar ifade etmektedir. Gronlund, yaklaşımıyla ifade edilmiş hedef tablo şu şekildedir (Senemoğlu, 2012:394):

Gronlund’ın Genel ve Özel Hedef Örnekleri

Genel Hedef	Özel Hedef
Sıfatları anlar	1. Sıfatlara örnekler verir 2. Cümle içinde sıfatları belirler 3. Sıfatları kullanarak cümleler kurar
Deste bozarak çıkarma işlemini anlar	1. Deste bozmanın gerekliliğini açıklar 2. İşlemleri yapar 3. Problemleri çözer
Terimlerin eş anlamlılarını bilir	1. Eş anlamı tanımlar 2. Eş anlamlı sözcüğü bulur

2.5.3. Hedef Alanları

Öğretim yoluyla öğrencilere kazandırılacak özellikler sadece bazı kavramları, ilkeleri hatırlama, kavrama, zihinsel işlemlere dayalı problemleri çözme vb. yeterliklerinden oluşmaz. Aynı zamanda öğrenciye, matematik sevgisi, okula karşı olumlu tutum eğilimi, vatandaşlık hak ve sorumluluklarına duyarlılık çevreyi korumaya isteklilik küçük ve büyük kaslarını etkili bir biçimde kullanma gibi özellikler de kazandırılır. Öğretme- öğrenme ve ölçme özellikleri birbirinden farklı olan bu hedefler üç davranış alanında toplanmıştır. Bu alanlar:

- a) Bilişsel (cognitive)
- b) Duyuşsal (affective)
- c) Psikomotor

Bilişsel hedefler; bilme, anlama, problem çözme, analiz etme, sentez yapma, değerlendirme gibi zihinsel etkinliklerle ilgili özellikleri kapsayan hedeflerdir. Psikomotor hedefler, zihin-kas koordinasyonunu gerektiren etkinliklerle ilgili özellikleri kapsarlar. Duyuşsal hedefler ise, bireyin, ilgilerini, tutumlarını, akademik özgüvenini,

güdü düzeylerini kısaca, bireyin duygusal özellik ve eğilimlerini kapsayan hedeflerdir. Günlük yaşamda hiçbir hedef alanı bir diğerinden kesin çizgilerle ayrılmaz. Örneğin; sevdiğimiz bir derste (duyuşsal bir özellik) bilişsel olarak daha başarılı oluruz. Hakkında bir fikre sahip olduğumuz (bilişsel bir özellik) kişiye karşı olumlu ya da olumsuz bir tutum takınırız (duyuşsal bir özellik). Öğrenci basketbol oynamaktan hoşlanıyor (duyuşsal bir özellik) ve nasıl oynayacağını biliyor (bilişsel bir özellik) ise başarılı bir şekilde basketbol oynar (psikomotor bir özellik). Örneklerde de görüldüğü gibi, bilişsel, duyuşsal, psikomotor olarak gruplanmış olan hedef alanları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmaz. Ancak hedefte hangi özellik ağır basıyor ise, o alana yerleştirilir.

2.5.3.1. Bloom ve Arkadaşlarının Bilişsel Alan Taksonomisi

Okul öğrenmelerinde hedefler bilişsel alanda yoğunlaşmaktadır. Ancak, bilişsel ürünler de kendi içinde farklı düzeylerde öğrenmeyi gerektirir. Örneğin; sadece kavramların, olguların, ilkelerin hatırlanmasından, bir bilginin analizine, özgün olarak oluşturulmasına ya da değerlendirilmesine kadar değişik düzeylerde zihinsel etkinlikleri gerektirmektedir. Bu durum her bir düzeydeki hedefin kazandırılması için düzenlenecek öğretme- öğrenme durumları ile hedefe ne derece ulaşıldığının yoklanması için düzenlenecek sınav durumlarının farklı olmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle, Bloom, Engelhart, Furst, Hill ve Krathwohl bilişsel alanın hedef düzeylerindeki farklılıkları sistemli bir şekilde çalışarak, aşamalı bir sınıflama oluşturmuşlardır. Literatürde Bloom Taksonomisi olarak bilinen bu sınıflama, bilişsel alan hedeflerini alt düzeye ayırmaktadır (Akt. Senemoğlu, 2012:395).

Bu aşamalı sınıflama büyük ölçüde kullanılmakla birlikte kendi içinde bazı tutarsızlıkları bulunmaktadır. Bu tutarsızlıklardan biri, taksonomiye göre her hedef düzeyi bir öncekine dayalı, bir sonrakine hazırlayıcıdır. Diğer bir deyişle, aşamalı sınıflama, hiyerarşik bir sınıflamadır. Altaki hedef düzeyine ulaşılmadan bir üstteki hedef düzeyine ulaşılamaz. Oysa bazı alanlarda, bir düzeyin gerektirdiği davranışlar gösterilmeden bir üst düzeydeki davranışlar gösterilebilir. Örneğin; bir roman eleştirmeni, özgün bir roman yazamamasına rağmen, yazılmış bir romanı değerlendirebilmektedir. Oysa, Bloom ve arkadaşlarına göre, bireyin bir alanda değerlendirme yapabilmesi için önce o alanda özgün bir ürün meydana getirmesi yani

sentez yapması gerekir. Bu nedenle taksonominin hiyerarşik yapısının gözden geçirilmesi gerekir (Ormell,1979 ve Seddon,1978'den akt. Senemoğlu, 2012:395).

Bloom ve arkadaşlarının Bilişsel alan taksonomisi şu şekildedir:

Bloom, Engelhart, Furst, Hill ve Krathwohl Bilişsel Alan Taksonomisi

Düzye	Bilişsel Ürün	Örnek
Bilgi(Bilme) (Hatırlama)	Bilginin en temel basamağıdır. Tanıma belleme ve hatırlama ile ilgilidir.	Hedef: Sosyal bilgiler dersi ile ilgili temel kavramları bilme
Kavrama	Çevirme: Bir bilgi bütünü başka bir şekilde ifade etme. Yorumlama: Bir bilgi bütünü kendi ifadesiyle anlatma. Öteleme: Eldeki verilere dayalı olarak geleceği ve aradaki öğeleri, boşlukları kestirme.	Hedef: Sosyal bilgiler dersinin çocuğun tüm gelişimlerine etkisini yorumlayabilme.
Uygulama	Kuralları, yöntemleri, ilkeleri yeni durumlarda kullanma. Yani bireyin önceki bildiklerine dayanarak kendisi için yeni olan sorunu çözmesi.	Hedef: Sosyal bilgiler dersinde gördüğü temel konularla günlük hayatındaki Sosyal problemleri çözme
Analiz	Bir bilgi bütünü onu oluşturan öğelere, öğeler arasındaki ilişkilere ve bütünü oluşturan örgütleme ilkelerine ayırıştırma	Hedef: Sosyal bilgiler dersinde uygulanmak üzere hazırlanmış bir günlük planın dayandığı felsefi temelleri analiz edebilme
Sentez	Özgün bir ileti meydana getirme, özgün bir plan ya da işlemler takımı oluşturma. Bu basamakta buluş, yaratıcılık ve icat etme gibi davranışlar söz konusudur.	Hedef: Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılmak üzere özgün bir eğitim modeli önerebilme.
Değerlendirme	İç ölçütlere ve dış ölçütlere göre ürün hakkında karar verme	Hedef: Sosyal bilgiler eğitiminde kullanılmak üzere hazırlanmış bir planı, Sosyal bilgiler eğitim ilkelerine göre eleştirebilme.

2.5.3.2. Krathwohl, Bloom ve Masia'nın Duyuşsal Alan Taksonomisi

Duyuşsal alan kapsamında yer alan insan özellikleri; ilgi, tutum, özgüven, herhangi bir şeyi sevmek, ulusal ülkülere bağlılık, fikirlere karşı hoşgörölü olma, çevreyi, aracı-gereci temiz tutma, zamanı etkili kullanma vb. çeşitli duygu ve davranış tarzlarını, eğilimleri kapsamaktadır. Okul öğrenmelerinde, duyuşsal özelliklerle ilgili öğrenmeler çok önemli bir yer tutar. Ancak, duyuşsal alan özelliklerinin gerek kazandırılması, gerekse ölçölmesinin çok zor olması nedeniyle üzerinde yeterince çalışılamamıştır. Bununla birlikte, Bloom ve arkadaşları, bilişsel alan taksonomisine benzer bir taksonomi oluşturmuşlardır. Duyuşsal alan, taksonomisi duyuşsal özelliklerin içselleştirilmesi, özümseme düzeyine göre aşamalandırılmıştır. En altta yer alan alma basamağı duyuşsal olduğı kadar bilişsel özellik taşır. İkinci basamak olan “ verme” de duyuşsal öğeler ortaya çıkmakla birlikte, asıl duyuşsal özellikler, üçüncü basamak olan “değer verme” de gözlenmektedir. Kazanılmış olan duyuşsal özelliklerin sistemli bir bütünlük oluşturması dördüncü basamakta meydana gelmekte ve onu beşinci ve en son basamak olan, duyuşsal özelliklerin kişiliğın bir parçası haline gelmesi aşaması izlemektedir. Duyuşsal alan taksonomisi ana hatlarıyla şu şekilde gösterilebilir:

Kratwohl, Bloom ve Masia'nın Duyuşsal Alan Taksonomisi

Düzey	Duyuşsal Ürün	Örnek Hedef
Alma	Almanın üç alt basamağı; farkında olma, almaya açıklık ve belli bir şeye dikkatini yöneltmedir.	Hedef: Sosyal bilgiler dersinde dikkatini konuya yöneltme
Tepkide bulunma	Üç alt düzeyi kapsar: Uysal davranma, karşılık vermeye isteklilik ve karşılık vermekten tatmin olmadır.	Hedef: Sosyal bilgiler dersinde sorulara cevap vermeye ve soru sormaya istekli olma
Değer verme	Üç alt basamağı vardır. Bir değeri kabullenme, bir değeri tercih etme ve bir değere adanmadır.	Hedef: Sosyal bilgiler ile ilgili kaynakları okumaya öncelik verme, Tv'de Sosyal bilgiler ile ilgili programları kaçırmadan izleme
Örgütlenme	Bu düzeyin alt basamakları iki tanedir. Birisi yeni değeri kendi değerleriyle uyumlulaştırma diğeri de değer sistemine katmadır. Bu basamakta birey, yeni değerlerle kendi değerlerini bütünleştirerek bir değer sistemi oluşturur.	Hedef: Sosyal Bilimlere duyulan ilgi nedeniyle Sosyal eğilimli bir değerler sistemine doğru ilerleme
Bir değer ya da değerler bütünüyle niteleme	Bu düzeyin de kendi içinde iki alt basamağı vardır. Bunlar; değeri davranış ölçütü haline getirme ve kişiliğinin bir parçası haline getirmedir. Her koşulda, ödün vermeden benimsediği bu değere uygun davranma, uzun dönemli sahiplenme	Hedef: Kendilerine Sosyal Bilimleri ile ilgili alanlarda katkı getirecek bir hayat yolu seçme

2.5.3.3. Harrow, Simpson ve Cangelosi'nin Devimsel Alan Taksonomisi

Psikomotor alan genel olarak vücut kontrolü ile koordinasyonun, başka bir ifadeyle sinir-kas sistemleri ve koordinasyonunun geliştirilmesini kapsamaktadır (Akt. Türkçapar, 2011:28).

Bu alandaki hedeflerin aşamalandırılması 1970'li yıllara kadar yeterince çalışılmamıştır. Bu nedenle psikomotor becerilerin öğretimi ve yoklanması ile ilgili

alışmalar da yeterli değildir. Oysa bu alandaki davranışların doğası, gerek aşamalı sınıflanmanın yapılması, gerekse ğretimi ve yoklaması ile ilgili çalışmalar için diğer iki alandan (bilişsel ve duyuşsal) daha uygundur. Çünkü psikomotor becerilerin doğrudan gözlenme olanağı vardır. Ancak, bu becerilerin okul ğrenmelerindeki önemi son yıllara kadar göz ardı edilmiştir.

Bu alanla ilgili taksonomilerden biri olan Harrow'un taksonomisi; davranışları refleksif hareketlerden başlatmakta ve altı düzeye ayrılmıştır. Bunlar:

1. Refleksif hareketler: Tehlike anında göz kapağının kapanması gibi istem dışı hareketlerdir.
2. Temel hareketler: Yemek yeme, koşma, vurma gibi refleksif ve amaçlı davranışların kombinasyonu olan etkinliklerdir.
3. Algısal yeterlilikler: Denge aletinde yürüme gibi etkinlerdir.
4. Fiziksel yeterlilikler: uzun mesafe bisiklet sürme gibi esneklik, çeviklik gerektiren etkinliklerdir.
5. Beceri haline gelen hareketler: Tenisi yetkin olarak oynama, dakikada 65 sözcüğü hatasız yazma gibi karmaşık hareketleri etkili olarak yapmadır.
6. Tutarlı iletişim: Mutluluk, sıcaklık, otorite vb. duygusal durumlarını vücut diliyle ifade etmeyi sağlayan fiziksel hareketler ve vücut dilini kullanma bu düzeyde kazanılan davranışlardır. Örneğin; dansa kareografi oluşturma

Ancak bu taksonomi eğitimde psikomotor hedefleri belirlemeye yol göstermede bir takım sınırlılıklara sahiptir. Örneğin; eğitim, refleksif davranışlarla değil, öğrenme yoluyla kazandırılabilir davranışlarla ilgilenmektedir. Bununla birlikte büyük ve küçük kasları etkili olarak kullanmayı gerektiren birçok psikomotor davranışı öğrenme durumunda olan okulöncesi eğitim ve ilkokul dönemindeki çocuklar için uygun olabilecek hedefleri belirlemede bu taksonomi kullanılabilir (Senemoğlu, 2012:400).

Simpson tarafından yapılan sınıflamada ise bir becerinin artan yetkinlik düzeylerinin aşamalı olarak ele alındığı görülmektedir. Mesleki teknik eğitimde işlem olarak tanımlanan beceriyi, bu sınıflamaya göre artan yetkinlik düzeylerinde kazandırmak mümkün olabilir. Simpson'ın Psikomotor alan taksonomisi şu şekilde gösterilebilir:

Simpson'ın Psikomotor Alan Taksonomisi

Düzy	Ürün	Örnek Hedef
Algılama	Üç alt basamağı vardır. 1. Duyusal uyarılma 2. İşaret seçme 3. Çevirme	Hedef: Bir enstrümanla çıkarılan basit bir ritmi algılayabilme Hedef: bir otomobil motorunun çıkardığı sesi diğer seslerden ayırabilme
Kurulma	Bu düzeyin üç yönü vardır. 1. Zihinsel kurulma 2. Bedensel kurulma 3. Duygusal kurulma	Hedef: Etek kalıbı çıkarmaya hazır oluş Hedef: Keman çalmak için vücudu ve elleri uygun pozisyona getirebilme Hedef: Keman çalmaya isteklilik
Kılavuzla yapma	Bir kişinin rehberliği altında yapılabilir. İki alt basmağı vardır. 1. Taklit 2. Deneme-yanılma	Hedef: Öğretmen rehberliğinde kalıbı kumaşa uygulayabilme Hedef: Çeşitli denemelerle kalıbı kumaşa ekonomik olarak yerleştirebilme
Mekanizma	Bu düzeyde öğrenci davranımı alışkanlık haline getirmiştir. Etkinliğin gerektirdiği davranımları uyum içinde yapabilir.	Hedef: Verilen bir durumda dikiş makinesini düzgün olarak kullanabilme
Beceri haline getirme	Bireyin herhangi bir hareketi ya da işi yardım alamadan, işin gereklerine uygun olarak yapması ve bunu tekrar yoluyla beceri haline getirmesi	Hedef: Otomobilin ilk hareketini pürüzsüz olarak sağlayabilme; etek kalıbını en kısa zamanda ve hatasız çıkarabilme
Duruma uydurma	Beceriye yeni bir durumda etkili olarak kullanabilme. Diğer bir ifade ile beceriyi yeni bir problemde de etkili olarak kullanma yeterliğidir.	Hedef: Verilen yeni bir modele uygun etek kalıbı çıkarabilme Hedef: Farklı marka ve modeldeki arabaları kullanabilme
Yaratma	Özgün bir devimsel beceri ya da ürün veya böyle bir ürünü meydana getirecek yeni yollar yaratma	Hedef: Artistik buz patinajında özgün bir yorum yaratabilme Hedef: Nakışta özgün bir teknik ortaya koyabilme Hedef: kalıp çıkarmada özgün bir yöntem geliştirebilme

Yukarıdaki psikomotor alan taksonomilerinden başka Cangelosi, psikomotor alanda hedeflerin belirlenmesiyle ilgili yararlı olabilecek bir düşünce biçimi önermiştir. Cangelosi'ye göre, psikomotor alan ya “dayanıklılık, güç, esneklik, çeviklik gerektiren istemli kasların kapasiteleriyle ilgilidir; ya da “belli bir beceriyi gösterme yeteneği ile ilgilidir. Her iki durumda da psikomotor becerinin yapılması için gerekli gözlenebilir basamaklar adım adım, alt alta yazıldığında hem öğretimine yol gösteren basamaklar, hem de ölçme değerlendirme için uygun ölçütler belirlenmiş olmaktadır (Akt. Senemoğlu, 2012).

2.6. Robert Mills Gagne Ve Öğretim İlkeleri

2.6.1. Robert Mills Gagne'nin Hayatı

Amerikalı psikolog Robert Mills Gagne 1916 yılında Kuzey Andover, Massachusetts' de doğdu. Okuduğu çalışmalardan da etkilenen Robert M. Gagne, psikoloji alanında çalışma yapmaya karar verdi. Lise öğrenimini çoğunluğu Avrupa'dan gelen insanların oluşturduğu ve kendisinin de doğduğu kent olan Massachusetts' de tamamladı. Yale üniversitesi tarafından burs sağlanan Gagne, lisans yıllarında hem burs alarak hem de yarı zamanlı işler bularak bu şekilde eğitimine devam etmiş ve 1937 yılında A.B derecesi ile bu üniversiteden mezun olmuştur (American Psychological Association, 2000:284).

Brown üniversitesi Gagne'nin lisansüstü eğitimi tamamladığı yerdir. Burada zamanın büyük çoğunluğunu laboratuarlarda çalışarak psikolojiye yeni şeyler katmak için çabaladı. Akademik danışmanı, çalışmalarında yaygın olarak görsel mekanizmalar üzerinde çalıştığı bilinen Clarence H. Graham idi. 1940 yılında, bu üniversiteden doktorasını aldı ve 1940-1949 yılları arasında Connecticut College for Women'da ilk kez öğretici vazifesiyle görevini yaptı. (American Psychological Association, 2000:285). Bu vazifesi esnasında 1945-1946 yıllarında Pensilvanya Devlet Üniversitesi'nde görev yaptı (Sanal, 2).

1949- 1958 yılları arasında Birleşik Devletler Hava Kuvvetlerine geçerek burada algısal ve motor beceriler üzerinde araştırmalar yaptı. Burada bazı fikirler geliştirmeye

başladı ve "Conditions of Learning" olarak adlandırılan kapsamlı bir öğrenme teorisi geliştirdi (American Psychological Association, 2000).

1958 yılında, Princeton Üniversitesi'ne bir psikoloji profesörü olarak tekrar akademik hayatına geri döndü. Bu dönemde çalışmalarına problem çözme ve matematik becerileri öğrenmeyi dahil etti. Okullarda, konuların öğrenilmesi ile ilgili değişik araştırmalar yaptı ve Maryland üniversitesi ile işbirliği yaparak Amerika'da bilimin ilerlemesi için çalışan bir kuruluş tarafından desteklenen matematik projelerine katıldı (American Psychological Association, 2000).

1962 yılında, Amerikan Araştırma Enstitüsü adı verilen bir organizasyona katıldı. Bu organizasyon ağırlıklı olarak eğitim, performans değerlendirme, eğitim programının değerlendirmesi ile ilgileniyordu. Gagne burada çalışmaların başındaki kişiydi ve birçok şeyle ilgilenmek durumundaydı. Çalışmalarını üç farklı yerde sürdürdü. Bu yoğun dönem içerisinde, farklı alanlardan birçok bilim adamıyla tanışıp alanında daha da zenginleşen Gagne, ilk basılan kitabı olan "The Conditions of Learning"i (Öğrenme Koşulları) ortaya çıkarmıştır. Bu kitap Japonya, Almanya ve İspanya tarafından da talep edilmiş ve alınmış diğer ülkeler tarafından da takip edilmiştir (American Psychological Association, 2000:288).

Akademik olarak yükselmeye devam eden Gagne, California üniversitesi eğitim psikolojisi bölümüne atandı. Daha sonra 1969 yılında Florida devlet Üniversitesi'nde eğitim araştırmaları bölümünde, kendisine sağlanan uygun koşullar altında çalışmalarını sürdürdü. Burada L. J. Briggs ile birlikte "The Conditions of Learning" in ikinci ve üçüncü basımlarını gözden geçirerek "Principles of Instructional Design" adlı kitabı yazdı(Spector, 2000). Bu çalışma ticarete, endüstride, askeri alanda ve daha az oranda da eğitimde, program geliştirmeciler tarafından geniş ölçüde izlenmiştir (Reyes ve Gültekin, 1991:651).

Florida Devlet Üniversitesi'nde akademik kariyer anlamında göz alıcı ilerlemeler kaydetti. Akademik hayatı boyunca Hava Kuvvetlerinin insan kaynakları laboratuvarı dâhil olmak üzere çeşitli askeri laboratuvarlarda danışmanlık hizmeti sürdürmeye devam etti (Spector, 2000).

1989 yılında "Modern Öğretim Tasarımı Danışmanlığı" (AIDA) adlı bir projeye yedi akademik danışmandan biri olarak davet edildi. Bu projenin amacı tecrübe

eksikliği olan konu uzmanı kişilere rehberlik yaparak onları geliştirmek ve destekleyici araçlarla onların performanslarının artmasını sağlamaktı (Spector, 2000:213).

APA'nın "Askeri Psikoloji Bölümü" , "Eğitim Psikolojisi" bölümlerine ve bununla beraber "Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği"ne de başkanlığını yaptı. "Eğitim Psikolojisi Dergisi", "Eğitim Bilimi" gibi birçok dergiye editörlük yaptı (American Psychological Association, 2000:288).

Gagne akademik hayatı boyunca birçok ödül almıştır (American Psychological Association, 2000).

- Amerikan Eğitim Araştırmaları Derneği (AERA)-Phi Delta Kappa tarafından Eğitim Araştırmaları ödülü (1972)
- Sigma Xi
- E. L. Thorndike Eğitim psikolojisi Ödülü (1974)
- Ulusal Eğitim Akademisi Ödülü (1974)
- Amerikan Psikoloji Derneği Ödülü (1983)
- John Smyth Ödülü

2.6.2. Robert Mills Gagne'nin Eğitime Katkıları

Gagne'nin çalışmaları gerek Amerikan eğitim öğretimini gerekse askeri ve endüstriyel eğitimi derinden etkilemiştir. Gagne, L. J. Briggs ile birlikte bir eğitim sistemi tasavvur etmiş ve yapılan analizler sonucunda da bir eğitim öğretim tasarısı meydana getirmişlerdir. "Eğitim Teknolojileri" ve "Öğrenme Süreçleri" olarak adlandırılan bu önemli tasarıda Gagne eğitim öğretimi "öğrenme süreçlerini etkileyen planlanmış dış olaylar" olarak tanımlamaktadır (Sanal,4).

Gagne'nin katkıları, programdan ziyade öğretim çalışmalarına yönelik olmasına rağmen, bu alanlarda fikirlerinden önemli derecede etkilenilmiştir. Bu gelişmelere rağmen, Gagne'nin bu çalışmaları geleneksel program ve öğretme metotlarının bazı temsilcileri tarafından eleştirilmiştir. Ancak; 1966 yılının başlarında W. B. Ragan tarafından yazılan "Modern İlköğretim Programı" başta olmak üzere, dönemin birçok eğitim ve programcısı, Gagne'nin öğrenme teorilerinden faydalanmıştır (Smith ve Ragan, 2000:170).

Gagne'nin çalışmalarına bakıldığı zaman göze çarpan önemli özelliklerinden biri de çok boyutlu öğrenme ve transferdir. Gagne, transferi hem yakın hem de uzak transfer olarak tanımlamaktadır. Gagne, eğitimde transfer konusu ile ilgili ilk olarak 1940'ların sonlarında ilgilenmeye başlamıştır. Bu ilk çalışmasıyla da olumlu ve olumsuz transfer üzerine bir takım incelemelerde bulunmuştur. Gagne'nin yapmış olduğu bu çalışmalar, daha sonraki yıllar için öğretim programlarına temel oluşturmuştur (Fields, 2000:196).

Gagne'nin önemli özelliklerinden biriside okul programı hazırlamış olmasıdır. Hazırlamış olduğu geniş ölçekli program materyalleri, 1960'larda ve 1970'lerin başlarında okullarda ve kolejlerde büyük etkileri yaratmıştır (Fields, 2000:196).

2.6.3. Gagne'ye Göre Öğrenme ve Öğrenme Ürünleri

Gagne 1960'lı yılların başlarında davranışçı akımın öncülerinden biri olarak kabul edilmekle birlikte, daha sonraları davranışçı yaklaşımın ilkeleri ile bilgiyi işleme süreci yaklaşımının ilkelerini kombine etmiş ve ilerleyen yıllarda bilgiyi işleme kuramının öncülerinden olmuştur.

Gagne'nin böylesi bir kuramın öncülerinden birisi olması bizi bilgiyi işleme kuramıyla ilgili bilgilere bakmaya yönlendirmiştir.

Davranışçı öğrenme kuramları, gözlenebilir davranışlar üzerinde durmuşlar ve bir uyarıcıya karşı gösterilecek olan tepkinin pekiştireç yoluyla şekillendirilebileceğini söylemiş ve bunu kanıtlamışlardır. Ancak; bazı olayları açıklayamadığı ve ilkelerinin eksik kaldığı noktalar görülmüştür. Bu durum psikologları insan öğrenmesini yeniden tanımlamaya yöneltmiş ve bilgiyi işleme kuramı da denilen bilişsel öğrenme kuramları ağırlık kazanmaya başlamıştır.

Bilgiyi işleme kuramına göre öğrenme, bilgisayar gibi görülmekte ve girdilerin işlenip çıktılarına dönüştürülmesine benzetilmektedir (Senemoğlu, 2012).

Bilgiyi işleme kuramı temelde şu dört soruya cevap aramaktadır (Senemoğlu, 2012):

1. Yeni bilgi dışarıdan nasıl alınmaktadır?
2. Alınan yeni bilgi nasıl işlenmektedir?
3. Bilgi uzun süreli olarak nasıl depolanmaktadır?
4. Depolanan bilgi nasıl geriye getirilip hatırlanmaktadır?

Bilgiyi işleme modeline göre öğrenmeyi sağlayan süreçler de şu şekilde özetlenebilir (Senemoğlu, 2012):

1. Çevredeki uyarıcıların alıcılar (duyu organları) yoluyla alınması
2. Duyusal kayıt yoluyla bilginin kaydedilmesi
3. Dikkat ve algıda seçicilik harekete geçirilerek, duyusal kayıta gelen bilginin seçilerek kısa süreli belleğe geçirilmesi
4. Bilginin bir müddet kısa süreli bellekte kalabilmesi için zihinsel tekrarın yapılması (kısa süreli bellek)
5. Bilginin uzun süreli bellekte depolanabilmesi için işleyen bellekte (kısa süreli bellek) anlamlı kodlamanın yapılması
6. Kodlanan bilginin uzun süreli bellekte depolanması
7. Bilginin uzun süreli bellekten işleyen belleğe geri getirilmesi
8. Bilginin işleyen bellekten yani kısa süreli bellekten tepki üreticiye gönderilmesi
9. Tepki üreticinin bilgiyi vericilere (kaslara) göndermesi
10. Öğrenenin çevresinde performansını göstermesi
11. Yürütücü kontrol tarafından tüm bu süreçlerin kontrol edilmesi, düzenlenmesi

Bilgiyi işleme kuramcılarının öncülerinden biri olan Gagne öğrenmeyi “Sadece büyüme sürecinde atfedilmeyen, insanın eğilimlerinde ve yeterliklerinde belli bir zaman diliminde oluşan bir değişimdir” diye tanımlamaktadır (Akt. Senemoğlu, 2012). Ayrıca Gagne, öğrenmeyle ilgili olarak, insan beyninde depolanan ve öğrenilmiş olan şeylerin anlamsal birimlerden oluştuğunu bu nedenle de doğal olarak öğrenmenin de anlamsal olduğunu belirtmiştir (Gagne, 1983).

Gagne’ye göre öğrenme insanın beyninde yer alan içsel bir süreçtir. Bu nedenle öğrenme sürecinde olanları anlayabilmek için etkili bir öğrenme düzeni gerekir. Öğrenme, iç ve dış faktörlerin etkileşimiyle oluşur. Öğrenme sürecinde etkisi olan iç faktörler, öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler, zihinsel beceriler ve bilişsel stratejiler ile ilgi, tutum ve değerlerimiz gibi duyuşsal özellikleridir.

Gagne, öğrenmede iç faktörlerin rolünü ortaya koymanın yanında öğretmenler için yararlı olabilecek bir takım ilkeler de geliştirmiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir (Fidan, 1996):

1. Birbirinden farklı öğrenme ürünleri vardır. Bir kelimenin öğretimi bir problem çözme konusunda farklı önlemler almayı gerektirir. Öğretme sürecinde hangi tür öğrenme ürünlerinin kazandırılacağına önceden bilinmesi öğretim işinin planlanmasını kolaylaştırır.
2. Öğrenme birikimli bir süreçtir. Yeni öğrenmeler, daha önceki bilgi ve beceriler üzerine kurulur. Zihinsel beceriler basitten karmaşığa doğru bir hiyerarşi içinde oluşurlar. Öğrenmenin bir hiyerarşi içinde oluşması önkoşul kavramını ortaya çıkarmaktadır. Öğrenme hiyerarşileri ve bunlar arasındaki ilişkiler yeni öğrenmelerin hangi davranışlara dayalı olarak kazandırılabileceğini gösterir. Örneğin, öğretmen bu ilkenin öğretimi ile ilgileniyorsa, öğrencilerin bu ilke ile ilgili kavramları bilip bilmediklerini kontrol etmek zorundadır.
3. Gagne'nin getirdiği öğretme yaklaşımı, farklı kuramların bir arada uygulanması fırsatını vermektedir. Çeşitli öğrenme ürünlerinin varlığı bu ürünleri elde etmek için uygun öğrenme kuram ve ilkelerini bir arada kullanma fırsatı yaratmaktadır.
4. Gagne'nin getirdiği yaklaşım, öğrenme sürecinin en sonunda ulaşılabilecek hedeflerden başlayarak geriye doğru gitmek suretiyle öğretimin planlanmasını sağlamaktadır. Sosyal bilgiler dersinde yerel saat hesaplamalarıyla kazandırılmak istenenler belirlendikten sonra geriye doğru gidilerek her adımda hangi kavramın sırayla kazandırılacağı saptanabilir. Böyle bir aşamalı yaklaşım mantıklı ve ekonomiktir. Öğrencilerin ilgili konuda nerede oldukları bulunduktan sonra öğretmen konuya nereden başlayacağını ve hangi öğrenme yaşantılarını kazandırılması gerektiğini kolayca planlayabilir.
5. Gagne'nin öğrenme ile ilgili ortaya koyduğu en önemli fikir ise öğrenmenin öğretmenin çabalarından çok, öğrencinin kendi gayreti ile oluştuğudur. Bu sebepten dolayı öğrenmede öğrenci aktif durumda olmalıdır ve bu aktiflik de öğrencinin daha önceki öğrenmelerinin sağlamlığına ve onları kullanabilmesine bağlıdır.

Gagne'ye göre öğrenme ilkeleri ise şu şekilde sıralanabilir (Karaağaçlı ve Erden:2008:25):

- Öğrenme, gözlenen davranışlardan anlaşılır.

- Öğrenme, yalnız dış etkilerle değil, iç faktörlerin de etkisiyle oluşur.
- Öğrenme, birikimli bir süreçtir. Yeni öğrenmeler daha önce öğrenilmiş olan bilgi ve becerilerin üzerine inşa edilir.
- Öğrenmede, farklı kuramlar bir arada kullanılabilir.
- Öğrenme sürecinin en sonunda ulaşılabilecek hedeflerden başlanması öğretimin planlanmasını sağlar. Bu şekilde öğrencilerin ilgili konuda nerede olduklarını bildikten sonra öğretmen konuya nereden başlayacağını ve hangi öğrenme yaşantılarının kazandırılması gerektiğini kolayca planlayabilir.
- Öğrenme, öğretmenin yaptıklarından yok öğrencilerin yaptıklarıyla oluşur. Bu nedenle öğrenmede öğrencinin aktif katılımı gereklidir. Aktif katılım ise öğrencinin daha önceki öğrenmelerinin sağlamlığına ve onları kullanabilme durumuna bağlıdır.

2.6.4. Gagne'ye Göre Öğrenme Ürünleri

Gagne'nin öğrenme-öğretme sürecinin kavranmasına en önemli katkılarından biri, öğrenme ürünlerini inceleyerek yeni bir taksonomi geliştirmesi ve bu taksonomi ile birlikte öğrenmeyle davranışlar arasındaki önkoşul ilişkileri belirlemeye çalışmasıdır (Erden ve Akman, 1997).

Gagne'ye göre beş tür öğrenme ürünü vardır. Öğretim hedefleri de bu öğrenme türlerine göre sınıflandırılabilir. Gagne'nin öğretim hedeflerini sınıflandırmada kullandığı beş tür öğrenme ürünleri şunlardır (Gagne, 1988:44).

1. Sözel Bilgi (Verbal Information)
2. Zihinsel Beceriler (Intellectual Skills)
3. Bilişsel Stratejiler (Cognitive Strategies)
4. Tutumlar (Attitudes)
5. Devimsel Beceriler (Motor-Skills)

Bu öğrenme ürünlerinin, alanlarının önemine ya da karmaşıklığına göre özel bir sırala yoktur. Örneğin, 23 Nisan'ın Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olduğunu bilmek sözel bilgi iken; bu gün ile ilgili etkinlik ve kutlama yapmak ise tutumdur. Önceki bilgilere dayalı olarak 23 Nisan'da ne tür etkinliklerin yapılacağını sınıflamak ise zihinsel beceridir.

Aşağıda bu öğrenme ürünleriyle ilgili bilgiler verilip, bu ürünlere uygun hedef örnekler verilmiştir.

2.6.4.1. Sözel Bilgi

Sözel bilgi, ifade etmeye çalıştığımız, bildiğimiz veya açıklama yaptığımız bilgi türüdür. Zihnimizde var olan hafta, ay, ülke ve şehirlerin isimleri ve buna benzer bilgilerle organize edilmiş, ayarlanmış olan bir takım özel şeyler sözel bilgiyi içermektedir (Gagne, Briggs ve Wager, 1988:46). Ayrıca öğretim programında yer alan, olgular, ilkeler ve genellemeler de sözel bilgiyi oluşturmaktadır (Gagne, 2000:92). Yorum gerektiren bazı bilgiler de sözel bilgidir (Senemoğlu, 2012:405). Örneğin; bir Türkiye haritası gösterip bu size ne anlatıyor diye anlatıyor diye sorduğumuzda ortaya çıkan ürün de bir sözel bilgidir. Genel olarak Bloom taksonomisinin bilgi düzeyine karşılık gelmektedir. Örneğin; “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim şeklinin Cumhuriyet olduğunu bilmek”; “Vakıfların çalışmalarını ve sosyal yaşamdaki rollerini bilmek” gibi ifade etmeye dayalı bilgidir. Bu tür bilgi okulda eğitim programlarıyla öğrenilebileceği gibi okul dışında da kazanılabilir. Ayrıca, sözel bilgi yalnızca okuma ve dinleme ile değil, televizyon izleme, deney yapma vb. çok çeşitli etkinliklerle diğer duyu organları aracılığıyla da kazanılabilir. Diğer bir deyişle sözel bilgi, görsel imajlar ya da değişik yollarla depolanabilir ve geriye getirmede de bunlar ipucu olarak kullanılabilir. (Senemoğlu,2012:405). Ancak sözel bilgiyi performans olarak göstermenin en uygun yolları söyleme ya da yazmadır (Akpınar, 2010:93).

Sözel bilgilerin kazanılmasında şu koşulların yerine getirilmesi beklenir (Fidan, 1996:80):

1. Öğrenci, yeni öğreneceği bilgiyi içine alan genel bilgi ve kavramlara daha önceden sahip olmalıdır.
2. Öğrenciler yeni öğrenilecek bilginin içinde geçen kelimelerin anlamlarını bilmelidirler.
3. Yeni öğrenilecek bilginin öğrenilmesindeki amaç, öğrenci için açık seçik belli olmalıdır.
4. Yeni öğrenilecek bilgi anlamlı bir bütün içerisinde verilmelidir.

Sözel bilginin birçok temel işgörüsü vardır. Senemoğlu'na (2012:405) göre, bunlardan birincisi daha ile öğrenmeler için gerekli olan “ön koşul öğrenme” olarak iş görmesidir. Örneğin, bireyin yerel saat hesaplamalarını yapabilmesi için, meridyen vs gibi yerel saat hesaplamalarında kullanılan metotları ve bir takım temel ilkeleri bilmesi gerekir.

Sözel bilginin diğer bir işgörüsü ise düşünmeye araç olmasıdır. Örneğin, yeni bir problemi çözmek için, sahip olunan sözel bilgi araç olarak kullanılmaktadır.

2.6.4.2. Zihinsel Beceriler

Gagne'nin önemli öğrenme ürünü kategorisi zihinsel becerilerdir. Nasılı bilme ile ilgilidir. Yani zihinsel beceri, öğrenci sembolleri sözel ifadelerle nasıl dönüştürecek (Senemoğlu,2012:406); çizgi ölçek, kesir ölçeğe nasıl dönüştürülür gibi bilgiyi kapsamaktadır. Gagne'ye (1988) göre zihinsel beceriler, kişinin kavramlar ve semboller açısından çevresiyle etkileşim sağlamasıdır. Daha da özel olarak açıklanacak olursa kişinin bildiğini kullanması gerekir (Gagne, 1988:43-44).

Sözel bilgileri tek tek öğrenmek zor olduğundan zihinsel beceriler, bu tek tek bilgiyi bütün bir sınıf olarak grup veya kategori olarak öğrenmemizi sağlar.

Zihinsel beceriler kendi içerisinde karmaşıklık düzeyine göre bir takım ayrımlara tabi tutulmuştur. Bunlar şu şekilde sıralanabilmektedir (Gagne, 1988:43-44).

- a) Ayırt Etme (Discrimination)
- b) Somut Kavramlar (Concrete Concepts)
- c) Tanımlanmış Kavramlar (Defined Concepts)
- d) Kurallar (Rules)
- e) Çoklu Kural Uygulama (Higher Order Rules-Problem Solving)

2.6.4.2.1. Ayırt etme (Discrimination)

Ayırt etme, farklı uyarılara farklı tepkiler verebilme yeteneğidir ve zihinsel becerilen temelini oluşturan önemli bir türüdür. Okuldaki öğrenmelerde söz konusu olduğu gibi genel olarak yaşamın ilk yıllarında da önemli bir etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle ayırt etme sıklıkla ilkökul yıllarındaki çocuklar için eğitimin düzenli bir parçası durumundadır (Gagne, 1988:57).

Ayırt etme, semboller yoluyla çevreye tepkide bulunmayı, bir nesnenin diğerinden farkını, dolayısıyla da bir sembolün diğerinden farkını ayırt etmeyi kapsar (Senemoğlu, 2012:408). Örneğin çocuk daha konuşmaya başlamadan önce kabaca şekilleri, renkleri, sesleri ayırt etmeye başlar, daha sonra ince detayları ayırt etmeye başlar. “Meridyen ve paralelleri ayırt edebilme” ayırt etmeyi öğrenmedir.

2.6.4.2.2. Somut Kavramlar (Concrete Concepts)

Kavram öğrenme için önkoşul, ayırt etmeyi öğrenmedir (Senemoğlu, 2012:408). Somut kavramlar nesnenin özelliği veya niteliği (renk, şekil, v.s) olarak tanımlanır. Böylesi kavramlar somut olarak adlandırılır (Gagne, 1988:59).

Kavramların temel formu somut kavramlardır ve bunların birçoğu çocukluk döneminde öğrenilmektedir. Örneğin, iskemle, masa, kapı, ağaç, kedi, köpek vb. objelerin ortak adı öğrenilmektedir. Yukarıdakilere ek olarak bazı somut kavramlar da mekânda konum (uzay) ile ilgilidir. Yanında, altında, üstünde, arasında, uzak, yakın vb. objeler arasındaki ilişkileri gösteren kavramlar da gerek okul öncesi eğitim döneminde gerekse ilköğretimin ilk senelerinde kazanılabilecek kavramlardır (Senemoğlu,2012:408).

2.6.4.2.3. Tanımlanmış Kavramlar (Defined Concepts)

Gagne’ye (1988:60) göre kişi nesnelerin, olayların veya bunların birbirleriyle olan ilişkilerindeki bazı özel sınıflamaları gösterebildiği veya anlamlarını söyleyebildiği zaman tanımlanmış kavramları öğrenmiş sayılır.

Bazı kavramlar, kavramın nitelikleri ya da kavramlar arasındaki ilişkiler, objenin kendisi somut olarak gösterilerek açıklanamaz. Bu tür kavramların tanımlanması gerekir (Senemoğlu, 2012:408). Örneğin sosyal bilgiler dersinde iletişim konusu işlenirken öğrencinin “etkileşim “ , “duygu” , “düşünce” gibi bir takım kavramları bilmesi gerekir. Bu kavramlar tanımlanarak öğrenciye açıklanabilir. “Etkileşim” birbirini karşılıklı olarak etkileme işi şeklinde tanımlanabilir. Bu genel tanım doğrultusunda kavramın nitelikleri ve diğer kavramlar arasındaki ilişkiler açıklanabilir ve bu şekilde öğrencinin sonraki öğrenmelere hazır olması sağlanabilir.

2.6.4.2.4. Kurallar (Rules)

Zihinsel beceriler arasında kural öğrenme önemli bir yer tutmaktadır. Genel olarak kuralları “sözel ifade” olarak biliriz. Ancak herhangi bir kural yalnızca sözel olarak biliniyor olması onun öğrenildiği anlamına gelmez (Senemoğlu, 2012:409). Bir kuralın öğrenilmesi için kişi, farklı durumlarda da o kuralın nasıl kullanıldığını bilmeli , nesneler veya olaylar arasındaki ilişkiyi gösterebilmeli ve ona göre cevabını verebilmelidir (Gagne, 1988:63). Örneğin “iki meridyen arasında 4 dakikalık zaman farkı vardır” dediğimizde sözel olarak bu bilgiye sahibiz demektir. Ancak dünya üzerinde verilen iki nokta arasında ne kadarlık bir zaman farkının olduğunu bu kuralı kullanarak bulduğumuz zaman kural öğrenme gerçekleşmiş olur.

2.6.4.2.5. Çoklu Kural Uygulama (Higher Order Rules-Problem Solving)

Bazen öğrendiğimiz kurallar daha basit kuralların karışık kombinasyonlarıdır. Bu kombine edilmiş kurallar karışık olarak tabir edilen problemlerin çözülmesi için oluşturulmuştur (Gagne, 1988:65). Örneğin, aşağıda iki noktanın yerel saatlerini hesaplamada birden fazla kural bir arada kullanılarak problem çözülebilir:

50° Doğu boylamında güneş 05.30 'da doğar ise 25° doğu boylamında kaçta doğar?

- Meridyenler arasındaki zaman farkının 4 dk. olduğunu bilme,
- Verilen iki nokta arasındaki meridyen farkını bulma (Çıkarma işlemi),
- Meridyen farklarını 4 ile çarparak zaman farkını bulma (Çarpma işlemi),
- Doğuda yer alan noktanın yerel saatinin ileri olduğunu bilmek,

Sonuç olarak yukarıda açıklanan zihinsel becerileri betimlemek için kullanılacak en uygun sözcük beceriyi açık olarak göstermedir. Zihinsel beceriler alttan yukarı doğru birbirinin önkoşulu durumundadır. Ayırt etme somut kavramlar için, somut kavramlar tanımlanmış kavramlar için, tanımlanmış kavramlar kurallar için, kurallar da çoklu kural uygulamaları için önkoşul öğrenmelerdir.

2.6.4.3. Bilişsel Stratejiler

Eğitim hedefleri arasında bilgiyi hatırlama, bunlar üzerinde işlemler yapma örneğin, kavramlar, genellemeler, kuramlar geliştirme ve bütün bunları denetleme süreçlerinde yansıyan yeterlilikler önemli bir yer tutar ve bu yeterlilikler bilişsel alanı oluşturur (Özçelik, 1998).

Bilişsel strateji, öğrenmeye ve düşünmeye önem veren, zihinsel becerilerin çok özel bir türüdür. Performans olarak direkt görülemez ancak diğer zihinsel becerilerin kullanımından bilişsel stratejinin performansı da anlaşılabilir (Gagne, 1988:67). Bunların gelişimi ve öğrenilmesi çok uzun süreler almaktadır.

Bilişsel stratejilerin öğrenilmesini sağlamak, eğitimde çok önemli bir hedef olmalıdır. Öğrencinin dikkat etme, kodlama, geriye getirme, transfer ve problem çözme için çeşitli stratejileri öğrenmesi bağımsız öğrenciler ve bağımsız düşünürler yetiştirme açısından büyük önem taşımaktadır. Bilişsel stratejilere şu kazanımlar örnek teşkil edebilir:

- Kendine özgü etkili bir not tutma stratejisi geliştirme
- Dikkatini konuya odaklamak için gerekli önlemleri alma

Bilişsel stratejileri geliştirme konusunda yararlı olabilecek birkaç husus şu şekilde sıralanabilir (Fidan, 1996:81):

1. Öğrencilere, değişik problem ve konular üzerinde çalışma olanakları sağlaması
2. Öğrencilerin, geliştirdikleri stratejileri değişik problemlerde ve yeni durumlarda uygulamaları

2.6.4.4. Tutumlar

Diğer bir öğrenme ürünü de tutumlardır. Bilimsel olarak incelenmesi 19. yy'da başlayan tutum, Latince olan kökeninde “harekete hazır” anlamına gelmektedir. Sosyal bilimlerdeki pek çok kavram gibi tutum kavramıyla ilgili de tam bir görüş birliği oluşmamıştır. Bunun sonucu, tutumun geleneksel tanımlarından her biri tutumun ne olduğuna ilişkin az da olsa farklı bir kavramlaştırma içermekte ya da tutumun farklı bir yönünü vurgulamaktadır (Tavşancıl, 2002). Birçok tutum eğitimin hedefleri arasında yer almaktadır. Örneğin; dil, din, ırk, cinsiyet farkı gözetmeksizin insanlara karşı

hoşgörölü olmak, insanlara yardımcı olmak, başkalarını düşünmek ve başkalarının hissettiklerine karşı duyarlı olmak. Özellikle bu tür tutumlar ilk olarak aile içinde kazandırılmakla birlikte okul öncesi eğitim ve ilköğretimin ilk yıllarında kazandırılmaktadır.

Genel olarak ikinci düzey tutumlar, bir durum ile ilgili olumlu tercihleri yansıtır. Örneğin, klasik müzik dinlemek, bilgisayar oyunu oynamak, öğrenmekten hoşlanmak gibi eğilimler ikinci düzey tutumları yansıtmaktadır.

Üçüncü düzey tutumlar ise vatanını sevmek, toplumun ihtiyaçları ve amaçları ile ilgilenmek, vatandaş olarak sorumluluk almaya isteklilik gibi vatandaşlık özelliklerine ilişkin tutumlardır. Bu üç temel düzey, istendik tutumlara dönüktür (Senemoğlu, 2012:411).

Tutumların genel olarak insan hayatında önemli bir yeri vardır. Çünkü kişinin bir gruba ya da sosyal bir konuya karşı bir tutum oluşturması önemsiz bir mesele değildir. Bir tutumun oluşması kişi için olumlu veya olumsuz bir anlam taşır ve kişi artık o konuyla ilgili nötr değildir (Şerif, 1996). Ayrıca, tutum, sosyal biliş kazanmak için de önemli bir rol oynayabilir. Diğer insanlara, gruplara, nesnelere veya konulara olan tepkilerimiz, bu tür uyarıcılar ile ilgili bilgileri yorumlamamızda bize kolaylık sağlayabilir (Baron ve Byrne, 1981).

Tutumun oluşumunda bazı değişkenler rol oynamaktadır ve bilim adamları bu değişkenleri farklı şekillerde incelemekte ve ifade etmektedirler. Rosenberg ve Houland, tutumun oluşumunu dört aşamada değerlendirmişlerdir (Akt: Tay ve Akyürek Tay, 2006). Bunlar şu şekilde ifade edilebilir:

1. **Bilişsel Boyut:** Kavramın ya da durumun algılanması
2. **Duyuşsal Boyut:** Algılanan kavram ya da durumla ilgili duyguların ortaya çıkmasıdır.
3. **Değerlendirme Boyutu:** Duygulara iyi ya da kötü bir değer biçilmesidir.
4. **Davranışsal Boyut:** Yapılan değerlendirmenin davranışa dönüştürülmesidir.

Tutum, davranış öncesi hangi yönde davranılacağını belirleyen bir iç durumdur. Bazı öğrenciler bazı derslere karşı olumsuz tutum geliştirdikleri için o derse çalışmama, isteksizlik veya zorla yapma gibi davranışlar takınabilecekleri gibi olumlu tutum

geliştirmeleri de dersi sevme, çalışmaktan zevk alma gibi davranışların ortaya çıkmasına sebep olur.

Gagne'ye göre tutumları öğrenmek için en iyi koşullar şunlardır (Fidan, 1996:80):

1. Öğrencilere önceki başarılarını hatırlatarak sürekli başarı için başarı beklentisi geliştirmek.
2. Öğrencilerin kişisel tercihleri üzerinde davranımda bulunmalarını sağlama.
3. Değer verdikleri modeli gizlemelerini sağlamak.
4. Öğrenci bir tercih üzerinde davranımda bulunduğunda onu pekiştirmek.

Okul öğrenmeleri genel olarak olumlu tutum geliştirmeyi hedeflerken, sigara alışkanlığını önleme, uyuşturucu kullanma alışkanlığını önleme gibi zararlı durumlardan kaçınmayı da amaç edinir (Senemoğlu, 2012:410).

2.6.4.5. Psikomotor Beceriler

Gagne'nin bir diğer öğrenme ürünü alanını ise psikomotor (devinimsel) beceriler oluşturmaktadır. Psikomotor beceriler insan performansında geniş bir yer kaplamaktadır. Örneğin; otomobil kullanma, müzik aleti çalma, bir harita yapma gibi etkinlikler devinimsel beceriyi kapsadığı gibi, sportif etkinliklerde de devinimsel beceri ağırlık taşımaktadır. Ayrıca bir boyacı, kuaför vb. gibi birçok meslek de devinimsel becerilere dayanmaktadır.

Okullardaki öğrenmelerde genellikle devimsel beceriler, diğer öğrenmelere temel oluşturmaktadır. Örneğin; İlköğretime yeni başlayan çocuk için yazısını düzgün bir şekilde yazabilmesi, sesleri doğru bir şekilde çıkararak düzgün konuşma gibi davranışlar o çocuk için kazanması gereken önemli bir devimsel davranışlardır (Senemoğlu, 2012:411).

Motor becerilerde öğrenilmiş olan düzgün, pürüzsüz ve hızlı bir şekilde gerçekleştirilen yeteneklerin altında yatan etken bu becerilerin sık aralıklarla tekrar edilmesidir (Gagne, 1988).

Beceri hareketleri koordine ederek düzgün, doğru ve hızla yapabilme yeteneğidir. Becerilerin iki temel yönü vardır (Fidan, 1996:81):

1. Nasıl yapılacağının kuralları
2. Gerçekleştirilecek koordineli kas hareketleri

Beceriler aşağıda ifade edilen durumlar ile doğru, çabuk ve ahenk içinde yapılacak duruma gelir: (Fidan, 1996:81).

1. Becerilerin nasıl yapılacağının açıklanması
2. Hareketlerin sırasının rehberlik edilerek gösterilmesi ve yapılması
3. Hareket doğru yapıldığında gecikmeksizin bilgi ve pekiştireç verilmesi
4. Tekrar

2.6.5. Gagne'nin Öğretim Modeli

Gagne öğrenme kuramlarından bilgiyi işleme modeline dayalı olarak, öğretim işinin planlanması ve uygulanmasında öğretmenlere yararlı olacak önemli yaklaşımlar ve öneriler getirmiştir (Fidan, 1996:84).

Gagne öğretme ve öğrenme kavramlarını birbirinden farklı olarak kullanmaktadır ancak her iki süreçte de amaç insanların öğrenmesine yardım etmek ve yol göstermektir. Gagne öğretmeyi, öğrencide öğrenmenin başlaması, sürdürülmesi ve sonuçlandırılması olarak ifade ederken; öğrenmeyi ise, öğretmenin yalnız başına kişi olarak katıldığı durumlar için kullanmaktadır (Fidan, 1996:84).

Öğrenme, ardışık birçok içsel sürecin sonucu olarak meydana gelmektedir. Ancak bazı süreçler aynı anda ya da paralel bir şekilde meydana geldiğinden bu ardışıklı değişebilir. Bu durumlarda biri diğerinden önde ya da bazen ikisi de aynı anda oluşabilir. Bu nedenle Gagne'ye göre öğrenmeyi oluşturan bu içsel süreçlerin sırası değişebilir (Senemoğlu, 2012:473).

Öğrenmenin içsel süreçleri çevredeki uyarıcıları kapsayan dışsal olaylar tarafından etkilenir. Bu nedenle dersi planlamada dikkate alınması gereken en önemli nokta, her bir içsel öğrenme sürecini en üst düzeyde destekleyecek dışsal öğretim etkinliklerini düzenlemektir (Senemoğlu, 2012:474). Bu etkinlikler şu şekilde özetlenebilir:

2.6.5.1. Dikkati Çekme

Öğretimin hedefler doğrultusunda gerçekleşmesi için öğrencinin dikkatinin öğrenilecek materyale çekişmesi gerekmektedir ve bu amaçla öğretmen görsel (resim, film, tablo, harita vb.) ve sözel (günlük yaşamdan seçilen bir örnek vb.) uyarıcıdan faydalanabilir (Erden ve Akman, 1997). Ayrıca dersin başında konu ile ilgili bir öykü veya bir fıkra anlatma, videokaset izlettirme, teyp kaseti dinlettirme gibi uyarıcılar dikkat çekmede ve diğer bir öğretim etkinliğine geçmeye hazırlıkta kullanılabilen yöntemlerdendir. Bununla birlikte konunun belli bir noktasında öğretmenin vereceği burayı dikkatle dinleyin, burası çok önemli veya resmi dikkatle inceleyin gibi sözlü uyarıcılar; altını çizme, renkli kalem ile yazma gibi görsel uyarıcılar da dikkati çekmede sıkça başvurulan yollardandır (Senemoğlu, 2012:474). Bu nedenle sınıf ortamında öğrencilerin güdülerini harekete geçirecek bir takım yolların aranması ve kullanılması öğretmenlik sanatının en önemli göstergelerinden birisidir (Fidan, 1996:84).

2.6.5.2. Öğrenciyi Hedeften Haberdar Etme

Öğretim başlamadan önce öğrencinin ne öğreneceğini bilmesi ve bu durumun öğretmen tarafından duyurulması, öğrencinin öğrenmeye hazır olmasını ve algıda seçiciliğini yönlendirmesini sağlar. Dersin başında ne öğreneceğini ve kendisinden neyi öğrenmesinin istendiğini bilen öğrenci ders esnasında hangi uyarıcıların önemli olduğunu daha iyi kavrar ve öğretmenin sunduğu uyarıcılardan önemli olanlarını seçerek kısa ve uzun süreli belleğine kodlar (Erden ve Akman, 1997).

Amacın (hedefin) önceden duyulması, yönetim mekanizmasını harekete geçirir ve beklentilerin oluşmasına yardımcı olur. Bu beklenti öz yeterlik algısının gelişmesine katkı sağlar (Senemoğlu, 2012:475).

Yeni öğrenilecek bilgilerle ilgili bilgilerin hatırlanmasında hedeften haberdar olmanın çok kritik bir rolü vardır. Öğrenciyi konu dışına çıkmaktan kurtarır. Ayrıca öğrencinin derste ulaşacağı hedefleri bilmesi bu hedeflere ulaşmak için kullanacağı yöntem ve stratejileri bulmasına öncülük eder (Fidan, 1996:86).

2.6.5.3. Ön Öğrenmelerin Hatırlanmasını Sağlama

Bilgiyi işleme kuramı, kısa süreli bellekteki bilgilerin uzun süreli belleğe anlamlı bir şekilde kodlanabilmesi için ön bilgilerle ilişkilendirilmesi gerektiğini söylemektedir.

Bu nedenle yeni bir bilgi verilmeden önce, öğrencinin bu bilgiyle ilgili ön bilgisinin hatırlatılması gerekmektedir. Bu şekilde öğrenci yeni bilgiyi uzun süreli belleğine anlamlı ve örgütlü bir şekilde kodlayarak öğrenmenin daha hızlı ve kolay şekilde gerçekleşmesini sağlar (Erden ve Akman, 1997). Örneğin sosyal bilgiler dersinde “çatışmadan uzlaşmaya” konusunda öğrencilere daha önceki konularda öğrendikleri “iletişim”, “farklılıklara saygı duyma”, “empati kurma” ve “kendini doğru ifade etme” ile ilgili sorular sorularak önbilgileri hatırlatılabilir. “Böylece önkoşul öğrenmeler işleyen belleğe geri getirilerek yeni öğrenmelerle ilişkilerin kurulması ve var olan eski semalara eklemeler yapılarak anlamlı öğrenme sağlanabilir” (Senemoğlu, 2012:475).

2.6.5.4. Uyarıcıları Sunma

Dersin bu aşamasında yeni öğrenmelerle ilgili uyarıcılar sunulur. Gagne’ye göre, sözel bilgi öğrenilecekse uyarıcı olarak o konu ile alakalı kitaplar, notlar işitsel mesajlar kullanılabilir. Eğer zihinsel beceriler öğrenilecekse kavram ya da ilkenin temsilcisi olan semboller, nesneler, modeller, örnekler, gerçek varlık ya da olaylar gösterilebilir. Eğer bilişsel bir strateji öğretilecekse bu sözel olarak açıklanabileceği gibi öğretmen kendisi de bu stratejiyi uygulayarak gösterebilir. Motor becerilerin öğretimi için temel hareketler ve kazandırılması hedeflenen davranışlar gösterilmelidir.

Tutumların öğretilmesinde ise öğrencilerin ilgisini çeken kahramanlar uyarıcı olarak kullanılabilir (Senemoğlu, 2012:476).

Öğrencilere öğrenme sırasında bir takım uyarıcılar sunulur ve bu sunuş ile birlikte çeşitli öğretim yöntem ve tekniklerden faydalanılabilir. Öğrenci sunulan bu uyarıcıları seçer, örgütler ve önbilgileriyle karşılaştırılarak uzun süreli belleğine kodlamaya çalışır (Erden ve Akman, 1997).

Bu öğretme olayında iki önemli husus ön plana çıkmaktadır. Birincisi, öğrenciyi etkisi altına alacak uyarıcıların verilmesi; ikincisi ise, hedeflerin ulaşılmasına yardım edecek uygun uyarıcıların seçilmesidir (Fidan, 1996:87).

2.6.5.5. Öğrenme Rehberi Sağlama

Öğrenme ortamında öğrencilere istenilen davranışların kazandırılması ve başarı ortamının oluşması için onlara rehberlik edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla öğrenciye öğrenme sırasında nelere dikkat etmesi gerektiği, neyi nereden çalışacağı ve anlamlı bir

kodlama yapabilmesi için yeni bilgilerin hangi ön öğrenmelerle birleştirileceği konularında ipuçları verilmelidir (Erden ve Akman, 1997).

Genel olarak, öğrenme rehberi konunun organize edilmesinde kullanılan yollar, öğrenilen bilgilerin diğer bilgilerle ilişkilendirilmesi ve bellek destekleyicilerini kapsamaktadır. Diğer bir deyişle öğretimin bu aşamasında öğrenciye anlamlı öğrenmesini sağlamak üzere rehberlik edilmektedir (Senemoğlu, 2012:476). Bu olayda öğrencinin içinde öğrenmenin gerçekleşmesi için ipuçları verilerek ve geçici yardımlar yapılarak yönlendirilmesi yer alır. Öğrenci cevabı kendisi bulacak şekilde yönlendirilmelidir. Rehberlik etmede amaç, öğrencinin doğru yolda olmasını sağlamaktır (Fidan, 1996:88).

2.6.5.6. Davranışı Ortaya Çıkarma

Yeni davranışlar kazandırıldıktan sonra bu davranışın ne derecede kazandırıldığının yoklanması gerekmektedir. Davranışı ortaya çıkarma yazılı veya sözel sorularla gerçekleştirilebilir (Erden ve Akman, 1997). Konuyu kavradığı düşünülen öğrenciden, “şimdi göster”, “yap”, “söyle” gibi ifadelerle öğrendiğini davranışa dönüştürmesi istenir. Davranışın ortaya çıkarılması öğrencinin öğrendiğini kendisinin de görmesi için gereklidir (Fidan, 1996:88).

2.6.5.7. Dönüt Sağlama

Öğrenmenin doğru davranış ortaya çıkardığı zaman olduğu kabul edilir. Bununla beraber davranışın doğruluğu veya ne derecede doğru olduğu hakkında en azından bir geribildirim öğrenciye ulaşması gerekir.

Birçok davranış geribildirimi bünyesinde taşır. Bir cümleyi söylerken de kişi yaptığının doğruluğu içinde hissedebilir. Fakat okul öğretiminde öğrenmelerde geribildirim çoğu zaman otomatik gelmez. Bundan dolayı geribildirim dıştan sağlanması gerekmektedir (Fidan, 1996:89).

Öğretim etkinliklerinin bu aşaması, öğrenciye öğrendiği davranışın doğruluk ya da yanlışlığı hakkında bilgi verir. Böylece, öğrencinin doğru davranışları pekiştirilmiş, yanlışları için ise zaman kaybetmeden bunları düzeltmesi için bilgi verilmiş olur (Senemoğlu, 2012: 478).

2.6.5.8. Performansı Değerlendirme

Yeni öğrenmelerin yansıtıcısı olan performansın ortaya konması açıkça bir yeteneği gösterir. Ancak, performansı göstermede öğrencinin güven kazanması, büyük ölçüde pek çok durumda öğrencinin performansı göstermesine bağlıdır.

Öğretmen, öğrencinin yeni öğrendiği kuralla ilgili, yeterli güvenirlik ve geçerlik düzeyinde sınama durumları hazırlanmalı ve öğrencinin yeni öğrendiği kuralı çeşitli durumlarda kullanmasını sağlamalıdır. Sonuç olarak da yeni öğrenilenlerle ilgili çeşitli durumlarda gösterilen performans değerlendirilmelidir (Senemoğlu, 2012:479).

Tek davranışın yapılmasıyla davranışın gerçekten öğrenilip öğrenilmediğini anlamak her zaman geçerli değildir. Bundan dolayı birden fazla davranışın öğrenci tarafından yapılması ve değişik durumlarda bunu gerçekleştirmesi beklenir. Bunlara bakarak öğrenmenin ölçütlere göre değerlendirilmesi yapılır. Öğretmenler, informal yollarla birkaç davranışı gözlemledikten sonra öğrenmenin gerçekleştiğine kanaat getirebilirler. Değerlendirme formal olarak izleme testleriyle daha sistemli olarak gerçekleştirilir (Fidan, 1996: 88).

2.6.5.9. Kalıcılığı Sağlama ve Transferi Güçlendirme

Yeni öğrenilen bilgilerin kalıcılığının sağlanması ve kolay hatırlanabilmesi için bilgilerin uzun süreli bellekte iyi bir biçimde örgütlenmesi ve belli aralıklarla tekrar edilmesi gerekir (Erden ve Akman, 1997).

Öğrenilenlerin başka alanlara transferinde şu hususlar önemli bir rol oynamaktadır (Fidan, 1996: 89):

- Bugün öğrenilenleri daha önce öğrenilmiş olanlara ve daha sonra öğrenileceklerle bağlamak suretiyle öğretim daha anlamlı duruma getirilebilir. Öğrenilenlerin mümkün olduğunca gerçek hayatla ilişkisi kurulmaya çalışılmalıdır.
- Mümkün olan her durumda kasıtlı olarak öğrenilen bilgiler arasında ilişkileri vurgulamak yararlı olur.
- Öğrenilenlerin zaman zaman gözden geçirilmesi ve aralıklı tekrar yapılması bilgilerin sağlam olarak öğrenilmesinde etkili olmaktadır.

- Öğrencileri öğrendikleri uygulamaları için cesaretlendirmek ve teşvik etmek transferi sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.
- Sınavlarda öğrenilenlerin transferini ölçecek sorular sorulması öğrencileri bu amaçla öğrenme ve çalışmaya yöneltmektedir.
- Derslerde televizyon programlarından, gazetelerden ve hayattan örnekler getirmek ilköğretim düzeyindeki öğrencilere transfer açısından yararlar sağlar.
- Öğrenilenlerin transfer edilebilmesi bilgilerin sağlamlığına ve açıklığına bağlıdır. Orta derecede başarılı olmanın, bir sınavdan geçecek kadar çalışmanın veya bir ödevi yapmış olmak için yapmanın transfer değeri fazla değildir. Bu nedenle bilgilerin çok iyi ve doğru olarak öğrenilmesi gerekmektedir.
- Transferi gerçekleştirmeyi amaçlayan öğretmenler derslerde öğrencilerin soru sormalarını ve konu üzerinde yorumlar yapmalarını teşvik etmeli ve onları cesaretlendirmelidir.
- Öğretmenler, öğrencilere diğer öğretmenlerin neler öğrettiklerinin farkında olmalı ve kendi öğrettikleri ile diğer öğretmenlerin öğrettikleri arasında ilişkiler kurabilmelidir.

Sonuç olarak, dışsal olarak hazırlanan her bir öğretim etkinliği, içsel olarak gerçekleşen öğrenme sürecinin bir ya da daha fazla ögesini destekleyecek şekilde düzenlendiği takdirde öğrenme etkili olarak gerçekleşmekte ve davranışta kalıcı değişim olmaktadır (Senemoğlu,2012: 479).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan yöntem ile birlikte verilerin toplanması ve analizi tanıtılmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan kazanımlar, etkinlikler ve kavramların Gagne'nin öğrenme ürünlerine uygunluğunu belirlemeyi amaçlayan bu çalışma, veri kaynakları ve verilerin analizi süreci itibarıyla nitel bir karakter arz etmekte olup, “doküman (belge) incelemesi” (Mayring, 2000: 36) modelindedir. Doküman incelemesi, “araştırılması hedeflenen olgu hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187).

Doküman incelemesi modeli, araştırmacının çalıştığı konu ile ilgili kişi veya kurumlara doğrudan ulaşamayacağı durumlarda önemli bir bilgi toplama yöntemi olarak karşımıza çıkar. Kaynağı belli olmayan anonim dökümanlar ve kaynağı belli olan ancak ilgili zaman biliminde ulaşamayacak öznelerin ürettikleri dökümanlar nitel araştırmalara zengin bir veri kaynağı oluşturmaktadır. Diğer nitel veri doküman incelemesi toplama araçları ile karşılaştırıldığında doküman incelemesi, görüşme ve gözlem gibi çalışmalarda karşımıza çıkan denek veya katılımcı tepkiselliği sorununa yol açmaz.

Deneyisel çalışmaların veya anket çalışmalarının tersine, doküman analizi, tıpkı gözlem yöntemi gibi, uzun süreli araştırmalarda etkili olarak kullanılabilir. Bununla birlikte, değişik veri toplama yöntemleri arasında döküman incelemesi, tıpkı anket çalışmasında olduğu gibi, geniş bir örneklem oluşturulmasına olanak tanır. Özellikle günümüzde yazılı ve görsel materyallerin çokluğu ve yoğunluğunu bir fırsat olarak kullanan bir araştırmacı, çalıştığı konu hakkında üretilmiş çeşitli yazılı ve görsel materyal ve malzemelere ulaşmak yoluyla örneklemi büyütebilir.

Gözlem yöntemine benzer olarak, doküman incelemesi bireye özgü davranış ve duyguların, araştırmacının belirlediği bir zamanda kaydedilmesi yerine, oluştuğu anda ve bireyin kendisi tarafından özgün bir şekilde kaydedilmesi temeline dayanır.

Doküman incelemesi, görüşme veya gözlemin veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırmalarda yapılan seyahatleri, ham verinin yazıya dökülmesi için gerekli kaynakları, görüşmelerin ayarlanması için harcanacak zaman ve emeği en aza indirebilir.

Yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı, içerik bakımından Robert M. Gagne'ye göre incelenirken, uzman görüşlerine başvurularak bir ölçüt takımı oluşturulmuştur. Buna göre, “bilgi ve kavrama” basamakları “Sözel Bilgi”, “uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme” basamakları ise Zihinsel Beceriler olarak belirlenmiştir. Bu ölçütlere göre programda yer alan kazanım, kavram ve etkinlikler incelenmiştir.

3.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Analiz için veri kaynakları, ttkb.meb.gov.tr internet adresinde yer alan İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu içeriğinden alınmış ve bununla birlikte Anıttepe yayıncılığa ait İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı ve Altın kitaplar ve Gizem yayıncılığa ait olan İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı'ndan da faydalanılmıştır. Ayrıca yedinci sınıf SBÖP başta olmak üzere Robert M. Gagne, Leslie J. Briggs ve Walter W. Wager'ın yazmış olduğu 1988 tarihli “Principles of Instructional Design” adlı kitabın 44. Sayfasında yer alan öğrenme ürünleri taksonomisi, “Journal for Research in Mathematics Education” isimli dergide yer alan Robert M. Gagne'ye ait “Some Issues in the Psychology of Mathematics Instruction” adlı makale, Rita C. Richey'in editörlüğünü yaptığı “The Legacy of Robert M. Gagne” adlı kitabın Dennis C. Fields 'in kaleme aldığı “The Impact of Gagne's Theories on Practice” adlı bölümü, Robert M. Gagne'nin kaleme aldığı “Domains of Learning” adlı bölümü, Patrica L. Smith'in kaleme aldığı “The Impact of R.M. Gagne's Work on Instructional Theory” adlı bölümü, J. Michael Spector'un kaleme aldığı “Gagne's Influence on Military Training Research/Development” adlı bölümü ve American Psychological Association'ın “American Psychological Association Scientific Award for Application of Psychology” başlıklı bölümünün ilgili sayfaları (283-289) verilerin toplanmasında ana kaynaklar olarak yer almaktadır.

Bununla birlikte Robert M. Gagne ile ilgili bölümlerde tez ile aynı doğrultuda olan ancak içeriği öğretim ilkelerine göre değerlendirilmiş olan yüksek lisans

tezlerinden, Bloom taksonomisi ile birlikte öğretimin planlanması aşamasında hedeflerin tanımlanmasındaki temel yaklaşımlardan Mager ve Gronlund'ın hedef belirleme yaklaşımlarından da faydalanılmıştır. Ayrıca Sosyal bilgiler alanında ilgili kitap, makale ve dergiler incelenmiştir. Çalışmada, toplanan bu verilerden yola çıkarak yapılan yorumlar yoluyla, “okuyucuya konu ile ilgili betimsel bir resim sunmak” (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 48) amaçlanmıştır.

Bu betimsel tablo ortaya konurken yedinci sınıf SBÖP’de yer alan 39 kazanım, 129 kavram ve 61 etkinliğin her biri üniteler halinde Robert M. Gagne’nin öğrenme ürünleri sınıflaması olan, (Sözel Bilgi, Zihinsel Beceriler, Bilişsel Stratejiler, Tutum ve Psikomotor Beceriler) basamaklarına göre tek tek ele alınarak incelendi. Uzman görüşlerine başvurularak Bloom taksonomisiyle karşılaştırmalar yapıldı ve sonuca varılmaya çalışıldı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Kazanımların Değerlendirilmesi

Kazanım, öğrenme süreci içinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler olarak tanımlanır. Davranışçı yaklaşımla tasarımılanmış programlardaki hedeflerin yerini, yeni programda kazanımlar almıştır. Bu nedenle kazanımların gerçekleşmesi ile öğrencilerin, öğrenme alanında gösterdikleri gelişmeler arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Yazıcı, Koca, 2011:25).

2004 sosyal bilgiler programında hedefler, genel amaçlar ve kazanımlar olarak belirlenmiştir. Genel amaçlar incelendiğinde önceki programla benzer amaçların olmasıyla birlikte, amaçların genel olarak programın temel yaklaşımı olan yapılandırmacılık çerçevesinde belirlendiği ve daha çok bilişsel ve duyuşsal alanla ilgili olduğu görülmektedir.

Sosyal bilgiler programıyla öğrencilere ulusal ve kültürel değerlerin yanı sıra evrensel demokratik ve çağdaş değerleri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Atatürk ilke ve inkılaplarının toplumsal yaşantımızdaki yeri ve önemini, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavramayı ve milli bilinç oluşturmaya bilim ve teknolojinin günlük yaşamdaki önemi ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmayı, ekonominin temel kavramlarını anlamayı, bilimsel düşünmeyi, öğrencilerinin bireysel özelliklerinin farkına varmalarını ve Türkiye’yi ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlı olmaları gibi amaçlar belirlenmiştir. Ayrıca bu programın kazanımları ile öğrencilere gerçek yaşamda kullanacakları eleştirel düşünme, yaratıcılık, problem çözme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, girişimcilik gibi becerilerin ve adil olma, bilimsellik, çalışkanlık, barış ve sorumluluk gibi değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir (Özdemir, 2009:36).

Yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programı incelendiğinde, programda 7 Ünite ve toplam 39 kazanımın bulunduğu görülmektedir. Bu kazanımların ünitelere göre dağılışına baktığımızda 39 kazanımın altısı “İnsan İlişkileri ve İletişim “

ünitesinde, beş tanesi “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde, sekizi “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinde, beş tanesi “Zaman İçinde Bilim” ünitesinde, altısı “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesinde, beş tanesi “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde ve dört tanesi de “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde yer almaktadır.

4.1.1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
İletişimi olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.	Zihinsel Beceriler/Tutum
İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.	Zihinsel Beceriler
İnsanlar arasındaki iletişimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.	Sözel Bilgi
Doğru bilgi alma hakkı, düşüncüyü açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.	Zihinsel Beceriler
Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.	Sözel Bilgi
Atatürk’ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.	Sözel Bilgi

“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde altı kazanım yer almaktadır ve toplam kazanımın %15’ine denk gelmektedir. Kazanımların ikisi zihinsel beceriler, üçü Sözel Bilgi ve biri de Zihinsel Beceriler/Tutum basamağında yer almaktadır.

“İletişimi olumlu ve olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır” kazanımı duyuşsal alana hitap etmekle birlikte Gagne’nin duyuşsal alana ait tek kazanımı olan Tutum ile ilişkilendirilirken, karşılaştırma yapabilmesi Zihinsel Beceriler basamağına girmektedir.

“İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder” kazanımı ayırt edebilmeyi öğrenmiş olması nedeniyle Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

“İnsanlar arasındaki iletişimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır” kazanımı kitle iletişimin ne olduğunu bilme ve bunun hakkında fikir beyan etme, yorumlama ile ilgili olduğundan Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder” kazanımı ise bir olguyu başka bir olgudan ayırt etme olan Zihinsel Beceriler içerisinde bulunmaktadır.

“Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar” kazanımı yorum gerektiren bilgilerin de sözel bilgiler içerisinde yer alması nedeniyle Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Atatürk’ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir” kazanımı bilme ile alakalı olduğundan Sözel Bilgi basamağında yer alır.

4.1.2. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 2. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.	Zihinsel Beceriler
Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.	Sözel Bilgi /Zihinsel Beceriler
Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.	Zihinsel Beceriler
Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.	Zihinsel Beceriler
Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.	Sözel Bilgi

Ülkemizde Nüfus ünitesinde beş kazanım bulunmaktadır. Toplam kazanımın %13'üne denk gelmektedir. Kazanımların üçü Zihinsel Beceriler, biri Sözel Bilgi ve biri de Sözel Bilgi/Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır” kazanımı sembol veya verilerin sözel ifadelere dönüştürülmesi ile alakası olması nedeniyle Zihinsel Beceriler basamağına girmektedir. Ayrıca tartışma yapabilmesi bilgiyi içselleştirdiği anlamına geldiğinden Sözel Bilgi basamağına da girebilmektedir.

“ Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar” kazanımı tablo ve grafiklerden yararlanması nedeniyle Zihinsel Beceriler, yorumlama gerektirmesi nedeniyle de Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” kazanımı Zihinsel Beceriler basamağında bulunmaktadır.

“ Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” göçün neden ve sonuçlarını bilme ve bunlarla ilgili yorumlarda bulunma, tartışma yapabilme Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“ Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar” kazanımı Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

4.1.3.Türk Tarihine Yolculuk Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 3. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasi mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.	Zihinsel Beceriler
Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.	Sözel Bilgi
Osmanlı Devleti'nin fetih mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.	Zihinsel Beceriler
Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.	Sözel Bilgi
Şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.	Zihinsel Beceriler/Sözel Bilgi
Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.	Zihinsel Beceriler
Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.	Sözel Bilgi
Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.	Zihinsel Beceriler

Üçüncü ünite olan Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde sekiz kazanım bulunmaktadır. Toplam kazanımın %21'ine denk gelmektedir. Kazanımların üç tanesi Sözel Bilgi, dört tanesi Zihinsel Beceriler ve bir tanesi de Zihinsel Beceriler/Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasi mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir” kazanımı değerlendirme yapabilmesinin ölçülmesi nedeniyle Zihinsel Beceriler basamağına girmektedir.

“Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar” kazanımı bilgiyi ölçmesi nedeniyle Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Osmanlı Devleti'nin fetih mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir” kazanımı değerlendirme becerisini ölçmekte ve bu da Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir

“Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir” kazanımı Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir” kazanımı bilgi ve yorumlama becerileri gerektirdiğinden Sözel Bilgi basamağında bulunmaktadır.

“Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” kazanımı da kavramlar arasındaki ayrımın farkına varma becerisi yani Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

“Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir” kazanımı Sözel Bilgi basamağına denk gelmektedir.

“Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımı bir olay veya olguyla ilgili yordamada bulunma yani analiz etme becerisi ölçtüğünden Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

4.1.4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.	Sözel Bilgi
İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.	Zihinsel Beceriler
Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.	Zihinsel Beceriler
15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkilerini fark eder.	Zihinsel Beceriler
Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.	Zihinsel Beceriler

Zaman İçinde Bilim ünitesinde beş kazanım yer almaktadır. Toplam kazanımın %13’üne denk gelmektedir. Kazanımların biri Sözel Bilgi geri kalan dördü ise Zihinsel Becerilerden oluşmaktadır.

“İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir” kazanımı Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder” kazanımı Bloom’a göre duyuşsal alanın alma basamağına denk gelmektedir ancak Gagne’ye göre bu durum bir olayın başka bir olaydan ayırt etme olarak geçen Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir” kazanımı Zihinsel Beceriler basamağına girmektedir.

“15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkilerini fark eder” kazanımı da üstte anlatıldığı gibi Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir” kazanımı Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

4.1.5.Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	Sözel Bilgi
Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Sözel Bilgi
Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	Zihinsel Beceriler
Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.	Sözel Bilgi
Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.	Sözel Bilgi
Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.	Zihinsel Beceriler

Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesinde altı kazanım yer almaktadır ve toplam kazanımın %15'ine denk gelmektedir. Kazanımların dördü Sözel Bilgi ve geriye kalan iki tanesi de Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar” kazanımı Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir” kazanımı Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin Sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir” kazanımı değerlendirme becerisi beklediğinden Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

“Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir” kazanımı Sözel Bilgi basamağına denk gelmektedir.

“Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır” kazanımı bilme ile alakalı olduğundan Sözel Bilgi basamağında bulunmaktadır.

“Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar” birden fazla becerinin beklenildiği bu kazanımda ağır basan genel manada sentez yapabilme becerisi yani Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

4.1.6.Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 6. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.	Zihinsel Beceriler
Anayasamızın 2. Maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.	Sözel Bilgi
Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.	Zihinsel Beceriler
Siyasi partilerin, sivil toplum Örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.	Zihinsel Beceriler
İçinde bulunduğu eğitsel ve Sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.	Zihinsel Beceriler

Yaşayan Demokrasi ünitesinde beş kazanım bulunmaktadır ve toplam kazanımın %13’üne denk gelmektedir. Kazanımların bir tanesi Sözel Bilgi ve dört tanesi de Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder” kazanımı, ayırt etme alt basamağının bulunduğu Zihinsel Becerilere denk gelmektedir.

“Anayasamızın 2. Maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” kazanımı Sözel Bilgi basamağına denk gelmektedir.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımı Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

“Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır” bilgiyi yorumlayabildiğini gösterirken sentez yapabilme becerisi de beklendiği için ağırlıklı olarak Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

“İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder” kazanımı da Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

4.1.7.Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Kazanımların Değerlendirilmesi

Tablo 7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Kazanımların Sınıflandırılması

KAZANIMLAR	ÖĞRENME ÜRÜNLERİ
20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.	Zihinsel Beceriler
Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların amaçlarını ilişkilendirir	Zihinsel Beceriler
Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.	Zihinsel Beceriler
Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.	Zihinsel Beceriler

Ülkeler arası köprüler ünitesinde dört kazanım bulunmaktadır. Toplam kazanımın %10’una denk gelmektedir. Kazanımların tamamı Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

“20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir” kazanımı Zihinsel Beceriler basamağına denk gelmektedir.

“Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların amaçlarını ilişkilendirir” kazanımı da aynı şekilde Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder” kazanımı fark etme ayırt etme gibi özelliklerin yer aldığı Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır. “Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır” kazanımı da Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Kazanımların Taksonomik Dağılımı

Üniteler	Sözel Bilgi	Zihinsel beceriler	Sözel Bilgi- Zihinsel Beceriler	Zihinsel Beceriler Tutum	Top.	%
İletişim ve İnsan İlişkileri	3	2	-	1	6	% 15
Ülkemiz ve Dünya	1	3	1	-	5	% 13
Türk Tarihinde Yolculuk	3	4	1	-	8	% 21
Zaman İçinde Bilim	1	4	-	-	5	% 13
Ekonomi ve Sosyal Hayat	2	4	-	-	6	% 15
Yaşayan Demokrasi	1	4	-	-	5	% 13
Ülkeler Arası Köprüler	-	4	-	-	4	% 10
Toplam	11	25	2	1	39	
Oran	% 33	% 59	% 5	% 3		% 100

Bu sonuçlara göre Sosyal bilgiler öğretim programı 7. sınıf ders programındaki kazanımlara genel olarak baktığımızda, kazanımların % 33’ ünün Sözel Bilgi basamağında, % 59’ unun Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı, % 5’ inin Zihinsel Beceriler/Sözel Bilgi basamağında ve % 3’ ünün de Zihinsel Beceriler/Tutum basamağında yer aldığı görülmektedir.

4.2. Kavramların Değerlendirilmesi

Kavramlar benzer, geçişken ve ayırıcı özelliklerine göre oluşturulmuş varlık ve düşünce gruplarına verilen addır. Aynı zamanda deneyimler, denemeler ve bilimsel çalışmalar gibi yollarla elde edilen bilgileri özelliklerine göre gruplandırarak varılan genellemelere de kavram denilmektedir (Yel, 2006:149). Yapılan literatür taramalarında kavramın ortak ve kesin bir tanımının olmadığı görülmekle beraber en çok kabul edilen tanımını (Cin, 2004) tanımlayıcı ve ayırt edici özellikleri olan bir nesne olgu veya süreç olarak tanımlamaktadır (Alkış, 2009:68).

Kavramlar, insanoğlunun yaşamı boyunca edinmiş olduğu düşünce dünyasının temel yapısı olarak tanımlanır ve insanlar için ortak bir imge, bir bilgi formu ya da varlıkların özelliklerini zihninde temsil eden soyut sembollerdir. İnsanların dil gelişiminde soyut-somut bütün varlıklar, olay ve olgular zihinsel bir süreçten geçirildikten sonra bilgi değeri kazanmaktadır. Bilgi değeri taşıyan bu soyut sembollerin hatırlanabilmesi ya da geri bildirim sürecinde kullanılabilmesi için, bireyin uyarıcı durumundaki varlıkları anlamlandırması gerekir. Böylece her birey, duyu organlarıyla uyarıcıdan gelen etkiyi algılayıp anlamlı hale getirerek dil gelişimi sürecinde kavram oluşturmakta ve oluşturduğu bu kavramları geri bildirim sürecinde hatırlama işlemiyle anlamlandırarak kullanabilmektedir (Akt: Dündar, 2011:312).

Kavramlar programın en temel öğelerinden birisidir. Programda kavramın, olgulardan yola çıkarak geliştirilen bir zihinsel yapı olduğu belirtilmiş ve bu çerçevede kavram, nesnelerin, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini tanımlayan ve dil ile ifade edilen bir yapı olarak tanımlanmıştır. Bununla beraber sosyal bilgilerde kavramların öğrencilerin akademik başarıları üzerinde olumlu etki sağladığı, öğrenme ve hatırlatmayı basitleştirdiği, iletişimi kolaylaştırdığı, öğretimi kişiselleştirdiği, gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olduğu, karmaşık anlamaya yardımcı olduğu, problem çözme ve akıl yürütme becerisini geliştirdiği vurgulanmıştır (Özdemir, 2009:22).

Bu açıklamalara paralel olarak kavramların belli başlı özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Yel, 2006:149):

1. Kavram insan zihninde anlaşılan farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur.

2. Kavram, aynı zamanda obje ve olguların insan zihnindeki tasavvuru olarak da tanımlanabilir.
3. Kavramlar bireyin özel deneyimlerine dayanarak kendi dünyası ile ilgili genel fikirleri oluşturmasını saptamaktadır.
4. Kavram, ya ontolojik olarak ya da doğal olaylardan yola çıkılarak ve zihinsel beceriler kullanılarak oluşturulabilir.

Gagne'ye göre kavramların değerlendirmesine bakılacak olursa, Robert Gagne öğrenme ürünleri taksonomisine göre kavramları “Zihinsel Beceriler” kapsamında değerlendirmiş ve kendi içerisinde de “Somut Kavramlar” ve “Tanımlanmış Kavramlar” olmak üzere iki kısma ayırmıştır (Gagne, 1988:59-60).

Somut kavramlardan bahsederken, kavramların en basit temel formu olarak tanımlamıştır. Bu kavramların birçoğu çocukluk çağında ve informal yollarla öğrenilmektedir. Ancak soyut kavramlar ya da tanımlanmış kavramlar diye tabir edilen kavramlar ise genellikle öğretim yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin, vatan, demokrasi, barış gibi bazı soyut kavramların öğretilmesi için formal eğitim gerekmektedir. Ayrıca çocuğun bu tür kavramları öğrenebilmesi için bilişsel gelişim bakımından soyut işlemler döneminde olması gerekmektedir (Gagne, 1988:59-60; Senemoğlu, 2012:502).

Aşağıdaki tablolar yedinci sınıf sosyal bilgiler programındaki ünitelere ait öğrenme alanlarındaki kavramlar ve bu kavramların giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerine göre dağılımını göstermektedir.

4.2.1. 7. Sınıf “Birey ve Toplum” Öğrenme Alanında Yer Alan Kavramlar

Tablo 8. Birey ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Birey			X
Etkileşim		X	
Duygu			X
Düşünce			X
Görüş		X	
İletişim		X	
Kişilik		X	
Rol			X
Ekvator		X	
Kutup		X	
Sosyal Bilim		X	

Tablo 8 yedinci sınıf sosyal bilgiler programının birinci ünitesi olan “İnsan ilişkileri ve İletişim” ünitesine ait “Birey ve Toplum” öğrenme alanında öğretilmesi amaçlanan kavramların giriş, geliştirme ve pekiştirme düzeylerine göre dağılımını göstermektedir. Buna göre bu öğrenme alanında 11 adet kavram yer almaktadır. Bu kavramların 7 tanesi geliştirme düzeyinde ve 4 tanesi de pekiştirme düzeyindedir.

Altıncı sınıfta, aynı öğrenme alanına ait kavramların sayısı 27 tanedir. Bu kavramların 5 tanesi giriş düzeyinde, 13 tanesi geliştirme düzeyinde ve 9 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Giriş düzeyinde yer alan “Etkileşim”, “Görüş” ve “Sosyal bilim” kavramlarının yedinci sınıfta geliştirme düzeyinde, altıncı sınıfta geliştirme düzeyinde yer alan “Birey” kavramının 7. Sınıfta pekiştirme düzeyinde ve “Duygu”, “Düşünce” ve “İletişim” kavramlarının da her iki sınıfta da aynı düzeylerde verildiği görülmüştür.

Bu kavramları Gagne'ye göre incelediğimizde “Birey, Etkileşim, Duygu, Düşünce, Görüş, İletişim, Kişilik, Rol ve Sosyal bilim” kavramlarının **Tanımlanmış Kavramlar** basamağında yer aldığı “Ekvator ve Kutup” kavramlarının ise **Somut Kavramlar** basamağında yer aldığı söylenebilir.

4.2.2. 7. Sınıf “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 9. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Beşeri ortam			X
Bölge			X
Coğrafi konum			X
Çevre			X
Çevre kirliliği			X
Doğal ortam			X
Doğal kaynaklar			X
Göç			X
Hak			X
Harita			X
İklim			X
İşsizlik		X	X
Nüfus			X
Şehirleşme			X
Ulaşım			X
Vatan			X
Vergi			X
Yerleşme			X

Tablo 9 incelendiğinde yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programının ikinci ünitesi olan “Ülkemizde Nüfus” ünitesine ait “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen kavram sayısı 18’dir. Bu kavramların 1 tanesi geliştirme düzeyinde yer alırken diğer 17 kavram pekiştirme düzeyinde verilmiştir.

Aynı öğrenme alanına ait altıncı sınıftaki kavram sayısı 22’dir. Bu kavramların 1’i giriş düzeyinde, 11 tanesi geliştirme düzeyinde ve 10 tanesi de pekiştirme düzeyindedir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde geliştirme düzeyinde yer alan “Bölge”, “Coğrafi konum”, “Göç” ve “Nüfus” kavramlarının, yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde yer aldığı; “Beşeri ortam”, “Çevre”, “Çevre kirliliği”, “Doğal ortam”, “Doğal kaynaklar”, “İklim” ve “Yerleşme” kavramlarının ise her iki sınıfta da pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmüştür.

Kavramları sınıflandırdığımızda “Beşeri Ortam, Bölge, Coğrafi Konum, Çevre, Doğal ortam, Göç, Hak, İklim, İşsizlik, Nüfus, Şehirleşme Ulaşım, Vatan ve Vergi” kavramlarının Tanımlanmış Kavramlar olduğu, “Çevre kirliliği, Doğal kaynaklar, Harita ve Yerleşme” kavramlarının da Somut Kavramlar olduğu söylenebilir.

4.2.3. 7. Sınıf “Kültür ve Miras “Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 10. Kültür ve Miras Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Değer			X
Devlet			X
Dil			X
Din			X
Estetik			X
Fetih		X	
Gaza		X	
Gelenek			X
Hoşgörü			X
Islahat	X		
İskan		X	
Kanıt			X
Kültür			X
Ticaret			X
Kültürel öge			X
Kronoloji			X
Sanat			X
Siyasi güç		X	
Tören			X
Vatan			X
Yüzyıl			X

Yedinci sınıf sosyal bilgiler programının üçüncü ünitesi olan “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesinin, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen kavram sayısı 21’dir. Bu kavramların düzeylerine bakıldığında; 1 kavramın giriş

düzeyinde, 4 kavramın geliştirme düzeyinde ve 16 kavramın da pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmüştür.

Aynı öğrenme alanına ait, altıncı sınıf sosyal bilgiler ders programındaki kavram sayısı ise 28'dir. Bu kavramların 3 tanesi giriş düzeyinde, 18'i geliştirme düzeyinde ve 7 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler ders programında giriş düzeyinde verilen “Fetih” kavramının yedinci sınıfta geliştirme düzeyinde, altıncı sınıfta geliştirme düzeyinde verilen “Estetik”, “Gelenek”, “Kültür”, “Kültürel öge”, “Kronoloji”, “Sanat”, “Tören” ve “Vatan” kavramlarının yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülürken; “Devlet”, “Dil” ve “Din” kavramlarının da her iki sınıfta da pekiştirme düzeyinde olduğu anlaşılmıştır.

Kavramların sınıflandırılmasına baktığımızda bu kavramlardan “Değer, Devlet, Dil, Din, Estetik, Fetih, Gaza, Gelenek, Hoşgörü, Islahat, İskan, Kanıt, Kültür, Ticaret, Kültürel öge, Kronoloji, Sanat, Siyasi güç, Vatan ve Yüzyıl” kavramlarının **Tanımlanmış Kavramlar** arasında yer aldığı “Tören” kavramının ise **Somut Kavramlarda** yer aldığı görülmektedir.

4.2.4. 7. Sınıf “Bilim, Teknoloji ve Toplum” Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 11. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Bilim			X
Buluş			X
Çağ		X	
Değişim			X
Keşif		X	
Milad		X	
Reform	X		
Rönesans	X		
Özgürlük		X	
Teknoloji			X
Uygarlık		X	

Tablo 11 incelendiğinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler programının dördüncü ünitesi olan “Zaman İçinde Bilim” ünitesine ait “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen 11 adet kavram bulunmaktadır. Bu kavramların 2’si giriş düzeyinde, 5 tanesi geliştirme düzeyinde ve 4 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmektedir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler programında, aynı öğrenme alanı içerisinde öğretilmesi amaçlanan kavram sayısı 18’dir. Bu kavramların 2 tanesi giriş düzeyinde, 11’i geliştirme düzeyinde ve 5 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Altıncı sınıfta, aynı öğrenme alanında geliştirme düzeyinde yer alan “Bilim” kavramının, yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülürken “Teknoloji” kavramının her iki sınıfta da pekiştirme düzeyinde bulunduğu görülmüştür.

Kavramların sınıflandırılmasına baktığımızda “Bilim, Buluş, Çağ, Değişim, Keşif, Milat, Reform, Rönesans, Özgürlük, Teknoloji ve Uygarlık” kavramlarının tamamının Tanımlanmış Kavramlar basamağında yer aldığı görülmektedir.

4.2.5. 7. Sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 12. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Okyanus		X	
Bütçe			X
Pazar			X
Dayanışma			X
Sanayi			X
Ekonomi			X
Sermaye			X
Ekonomik faaliyet			X
Sorumluluk			X
Emek			X
Tasarruf			X
Enerji			X
Ticaret			X
Girişimci			X
Tüketim			X
İhracat			X
Üretim			X
İsraf			X
Ürün			X
İthalat			X
Vakıf	X		
Kaynak			X
Vergi			X
Meslek			X
Yatırım			X

Tablo 12 incelendiğinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler programının “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesine ait “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen kavram sayısı 25’tir. Bu kavramların 1 tanesi giriş düzeyinde, 1 tanesi geliştirme düzeyinde ve 23 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Aynı öğrenme alanına ait, altıncı sınıf sosyal bilgiler programındaki kavram sayısı 30’dur. Bu kavramların 1’i giriş düzeyinde, 16’sı geliştirme düzeyinde ve 13 tanesi de pekiştirme düzeyindedir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler programının aynı öğrenme alanına ait geliştirme düzeyinde yer alan “Sermaye”, “Sorumluluk”, “Tasarruf”, “Enerji”, “Ticaret”, “Girişimci”, “İhracat”, “İsraf”, “İthalat”, “Kaynak”, “Vergi” ve “Yatırım” kavramlarının yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde, altıncı sınıfta pekiştirme düzeyinde yer alan “Bütçe”, “Ekonomi”, “Ekonomik Faaliyet”, “Emek”, “Tüketim”, “Üretim”, “Ürün” ve “Meslek” kavramlarının yedinci sınıfta da pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmüştür.

Bu üniteye yer alan kavramlar incelendiğinde, “Okyanus” kavramının Somut Kavramlar basamağında, “Bütçe, Pazar, Dayanışma, Sanayi, Ekonomi, Sermaye, Ekonomik faaliyet, Sorumluluk, Emek, Tasarruf, Enerji, Ticaret, Girişimci, Tüketim, İhracat, Üretim, İsraf, Ürün, İthalat, Vakıf, Kaynak, Vergi, Meslek, Yatırım” kavramlarının ise Tanımlanmış Kavramlar basamağında yer aldığı görülmektedir.

4.2.6. 7. Sınıf “Güç, Yönetim ve Toplum” Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 13. Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Anayasa			X
Milli egemenlik			X
Bildirge			X
Monarşi		X	
Cumhuriyet			X
Oligarşi		X	
Demokrasi			X
Özgürlük		X	
Egemenlik			X
Saltanat			X
Grup			X
Seçim			X
Hak			X
Sivil toplum kuruluşu			X
Kamuoyu			X
Siyaset	X		
Katılım			X
Sözleşme			X
Kurultay		X	
Vatandaş			X
Kurum			X
Yargı			X
Kut		X	
Yasa			X
Laiklik		X	
Yasama			X
Medya		X	
Yönetim			X
Meşrutiyet		X	
Yürütme		X	

Tablo 13 incelendiğinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler programının “Yaşayan Demokrasi” ünitesine ait “Güç Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen kavram sayısı 30’dur. Bu kavramların 1 tanesi giriş düzeyinde, 9 tanesi geliştirme düzeyinde ve 20 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Aynı öğrenme alanına ait altıncı sınıf sosyal bilgiler programındaki kavram sayısı 30’dur. Bu kavramların 7’si giriş düzeyinde, 14’ü geliştirme düzeyinde ve 9 tanesi de pekiştirme düzeyindedir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler programının aynı öğrenme alanına ait giriş düzeyinde yer alan “Monarşi”, “Oligarşi”, “Özgürlük”, “Laiklik”, “Meşrutiyet” ve “Yürütme” kavramlarının yedinci sınıfta geliştirme düzeyinde yer aldığı, geliştirme düzeyinde yer alan “Milli egemenlik”, “Bildirge”, “Saltanat”, “Grup”, “Seçim”, “Sivil Toplum Kuruluşu”, “Sözleşme” ve “Yasama” kavramlarının, yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde yer aldığı ve “Anayasa”, “Cumhuriyet”, “Demokrasi”, “Egemenlik”, “Kamuoyu”, “Katılım”, “Yargı”, “Yasa” ve “Yönetim” kavramlarının da her iki sınıfta da pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmektedir.

Bu üniteye yer alan kavramların değerlendirilmesine baktığımızda “Anayasa, Milli egemenlik, Bildirge, Monarşi, Cumhuriyet, Oligarşi, Demokrasi, Özgürlük, Egemenlik, Saltanat, Grup, Seçim, Hak, Sivil toplum Kuruluşu, Kamuoyu, Siyaset, Katılım, Sözleşme, Kurultay, Vatandaş, Kurum, Yargı, Kut, Yasa, Laiklik, Yasama, Medya, Yönetim, Meşrutiyet, Yürütme” kavramlarının tamamının Tanımlanmış Kavramlar basamağında yer aldığı görülmektedir.

4.2.7. 7. Sınıf “Küresel Bağlantılar” Öğrenme Alanına Ait Kavramlar

Tablo 14. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanına Ait Kavramların Dağılımı

KAVRAMLAR	Giriş Düzeyi	Geliştirme Düzeyi	Pekiştirme Düzeyi
Bağımsızlık			X
Barış			X
Genelleme		X	
Kültür			X
Küresel sorun		X	
Milli kültür			X
Olgu			X
Ortak miras			X
Sanat			X
Savaş			X
Turizm			X
Uygarlık		X	
Sorumluluk			X

Tablo 14 incelendiğinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler programının “Ülkeler Arası Köprüler” ünitesine ait “Küresel bağlantılar” öğrenme alanında öğretilmesi hedeflenen kavram sayısı 13’tür. Bu kavramların 3 tanesi geliştirme düzeyinde ve 10 tanesi de pekiştirme düzeyinde yer almaktadır.

Aynı öğrenme alanına ait altıncı sınıf sosyal bilgiler programındaki kavram sayısı 22’dir. Bu kavramların 2’si giriş düzeyinde, 14 tanesi geliştirme düzeyinde ve 6 tanesi de pekiştirme düzeyindedir.

Altıncı sınıf sosyal bilgiler programının aynı öğrenme alanına ait giriş düzeyinde yer alan “Küresel sorun” kavramının yedinci sınıfta geliştirme düzeyinde yer aldığı, altıncı sınıfta geliştirme düzeyinde yer alan “Bağımsızlık”, “Barış”, “Kültür”, “Ortak Miras”, “Sanat”, “Savaş” ve “Turizm” kavramlarının yedinci sınıfta pekiştirme düzeyinde yer aldığı görülmektedir.

Bu ünitedeki kavramların değerlendirmesi yapılacak olursa şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. “Bağımsızlık, Barış, Genelleme, Kültür, Küresel sorun, Milli kültür, Olgunluk, Ortak miras, Sanat, Savaş, Turizm, Uygarlık, Sorumluluk” kavramlarının tamamının Tanımlanmış Kavramlar basamağında yer aldığı görülmüştür.

7. Sınıf Sosyal bilgiler Programında Yer Alan Kavramların Sınıfsal Dağılımı

Üniteler	Tanımlanmış Kavramlar	Somut Kavramlar	Toplam	Oran
İletişim ve İnsan İlişkileri	9	2	11	% 9
Ülkemiz ve Dünya	14	4	18	% 14
Türk Tarihinde Yolculuk	20	1	21	% 16
Zaman İçinde Bilim	11	-	11	% 9
Ekonomi ve Sosyal Hayat	24	1	25	% 19
Yaşayan Demokrasi	30	-	30	% 23
Ülkeler Arası Köprüler	13	-	13	% 10
Toplam	121	8	129	% 100
Oran	% 94	% 6	% 100	

Tablolara genel olarak bakıldığında, yedinci sınıf sosyal bilgiler programında 7 öğrenme alanı ve toplam 129 adet kavram yer almaktadır. Bu kavramların 5 tanesi giriş düzeyinde (% 4), 30 tanesi geliştirme düzeyinde (% 23) ve 94 tanesi (% 73) de pekiştirme düzeyinde verilmektedir.

Kavramların 121 tanesi (%94’ü) Tanımlanmış Kavramlar basamağında, 8 tanesi de (% 6’ sı) Somut Kavramlar basamağında yer aldığı anlaşılmaktadır.

4.3. Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Yeni sosyal bilgiler programı, ders kitabı merkezli ders işleme alışkanlığına son vermeye çalışmakta, onun yerine öğrenci merkezli etkinliklerle ders anlayışını sınıf ortamına taşımaktadır. Üstelik öğrencilerin eğlenerek öğrenebilecekleri bir ortam hazırlamada öğretmene yardımcı olmaktadır (Ata, 2006:79). Bununla beraber yenilenen Sosyal bilgiler programında göze çarpan bir diğer özellik de bireyin mevcut deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru kararlar vermesini ve problem çözmesini temel almasıdır (Aladağ, 2009:472).

Öğrencilerin sosyal yaşama dair planlar yapabilmesi için sosyalleşme sürecinde aktif bir yaşantı süreci geçirmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi öğrencilerin zengin etkinliklerle sosyalleşmesini sağlamada büyük öneme sahiptir (Duman, 2004:227). Son zamanlarda öğretmenlere de örnek olması amacıyla birçok etkinlikler sıkılaştırılmaktadır. Bu çalışmalar öğrenciyi merkeze alan öğrenme etkinlikleri, algılama, ayırt etme, anlamlandırma ve öğrenme süreçlerini kapsar. Bu nedenle öğrenci pasif değil, bilgiyi aktif bir şekilde alan ve yeniden yapılandıran kişidir. Bu nedenle etkinlikler öğrencinin derse katılacağı şekilde düzenlenmelidir. Uygulanan etkinlikler öğrencinin dikkat, ilgi ve motivasyonunu açığa çıkarmalıdır (Beydoğan, 2007:104). Böylece etkinler sayesinde öğrenciler herhangi bir durumu farklı bakış açılarıyla ele alabilecektir (Stradling, 2003:14).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın, 6. ve 7. sınıflar öğretim programı ve kılavuzunun, yedinci sınıf sosyal bilgiler programında yer alan 7 ünite, toplam 71 adet etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin 62 tanesi sınıf-okul içi etkinlik, 6 tanesi okul dışı etkinlik, 3 tanesi de inceleme gezisidir. Bu etkinliklerin 7'si İletişim ve İnsan İlişkileri ünitesinde, 8'i Ülkemizde Nüfus ünitesinde, 14'ü Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde, 5'i Zaman İçinde Bilim ünitesinde, 8 'i Ekonomi ve Sosyal Hayat ünitesinde, 9'u Yaşayan Demokrasi ünitesinde ve 10 tanesi de Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde yer almaktadır.

Yeni sosyal bilgiler programının ünite şemasının orta sütununda etkinlik örnekleri yer almaktadır. Her bir ünite için kazanımları gerçekleştirmeye yönelik öğretmene fikir verebilecek etkinlik örnekleri tasarlanmıştır (Ata, 2006:79).

Aşağıda verilen tablolarda MEB Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan programdaki ünitelerde yer alan etkinlikler, bu etkinliklerle hangi kazanımlara ulaşılmaya çalışıldığı ve Gagne'ye göre hangi öğrenme ürünü düzeyini ifade ettiği belirtilmiştir.

Sınıf-okul içi etkinlik: 🏠 Okul dışı etkinlik: 🏞️ İnceleme gezisi: 🚗

4.3.1. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 15. İletişim ve İnsan İlişkileri Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılmak istenen kazanım	🏠	🏞️	🚗	Sınıfsal Düzeyi
Etkili Dinleme	1. ve 2. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
İletişim Engelleri	1. ve 2. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Anlaşmazlığa düşünce ben ne yapıyorum?	1. ve 2. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Bizim Ekranımız	3. kazanım		X		Sözel Bilgi
Kitle İletişim özgürlüğü	4. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Gizlilik Kareleri	5. kazanım	X			Sözel Bilgi
Anadolu Ajansı	3. ve 6. kazanım	X			Sözel Bilgi

Tablo 15'deki veriler ve yedinci sınıf sosyal bilgiler programı incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Etkili Dinleme”, “İletişim Engelleri”, “Anlaşmazlığa düşünce ben ne yapıyorum?”, etkinlikleriyle ulaşılmak istenen kazanıma baktığımızda 1. ve 2. kazanımlar yani; “İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır”; “İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder” kazanımların ön plana çıktığını görmekteyiz. Bu sonuç ile bu üç etkinliğin Gagne'ye göre Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı söylenebilir.

4. Etkinlik olan “Bizim Ekranımız” etkinliğiyle ulaşılmak istenen kazanımın 3. kazanım olan “İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.” olduğu ve bu yönüyle Sözel Bilgi’yi ifade ettiği söylenebilir.

“Kitle İletişim Özgürlüğü” etkinliği ile 4. kazanım olan “Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder” kazanımına ulaşılmaya çalışıldığı bu nedenle Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı söylenebilir.

“Gizlilik Kareleri” etkinliği ise 5. kazanım olan “ Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar” kazanımıyla ilişkilendirildiği ve Sözel Bilgi basamağında yer aldığı ifade edilebilir.

“Anadolu Ajansı” etkinliğiyle 3. ve 6. kazanımlara ulaşılmak istendiği yani “İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.”; “Atatürk’ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir.” kazanımlarıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Sınıfsal değerlendirilmelerine bakıldığında bu etkinliklerin de “Sözel Bilgi” basamağını ifade ettiği anlaşılmaktadır.

4.3.2. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 16. Ülkemizde Nüfus Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılacak istenilen kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Nerelerde Yaşıyoruz	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Ülkemizde bir gezi	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Nüfus sayımı yapalım	2. kazanım	X			Sözel Bilgi Zihinsel Beceriler
Nüfusu inceleyelim	2. ve 3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
El ele tutuşalım	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Yârim İstanbul’u mesken mi tuttun?	4. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Göçmen olan kuşlar mı?	4. ve 5. kazanım	X			Zihinsel Beceriler Sözel Bilgi
Doğduğumuz yerden doyduğumuz yere	4. ve 5. kazanım	X			Zihinsel Beceriler Sözel Bilgi

Tablo 16’deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Nerelerde Yaşıyoruz” ve “Ülkemizde Bir Gezi” etkinliklerinin 1. kazanım olan “Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır” kazanımıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu durum Gagne’ye göre Zihinsel Beceriler basamağıyla açıklanmaktadır.

“Nüfus Sayımı Yapalım”, “Nüfusu Sayalım” ve “El Ele Eutuşalım” etkinlikleri 2. ve 3. kazanımlar olan “Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar” , “Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” kazanımlarıyla ilişkilidir. Bu özellikleriyle yorumlama gerektiren bazı bilgilerin de sözel bilgi basamağında yer alması nedeniyle Sözel Bilgi basamağıyla birlikte ağırlıklı olarak Zihinsel Beceriler kapsamında yer almaktadır.

“Yârim İstanbul’u Mesken mi Tuttun?” etkinliği 4. kazanım olan “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır “ kazanımıyla ilişkilendirilmektedir ve Gagne’ye göre Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“ Göçmen Olan Kuşlar mı?” ve “Doğduğumuz Yerden Doyduğumuz Yere” adlı etkinliklerle programın amacı 4. ve 5. kazanımlar olan “Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır” ve “ Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar” kazanımlarına ulaşmaktır. Bu açıdan bakıldığında bu etkinlikler hem Zihinsel Beceriler hem de Sözel Bilgi’yi kapsamaktadır. Çünkü 4. kazanım Zihinsel Becerileri ifade ederken 5. kazanım Sözel Bilgiyi ifade etmektedir.

4.3.3. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 17. Türk Tarihinde Yolculuk Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılmak İstenen Kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Selçuklu kervansarayları	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Haçlı seferleri	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Osman Bey’in rüyası	2. kazanım	X			Sözel Bilgi
Kuruluş	2. ve 4. Kazanım	X			Sözel Bilgi
Medresenin sırrı	1, 5 ve 6. kazanım			X	Zihinsel Beceriler
İstanbul’un fethi	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Yelkenler fora	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Osmanlı’da yaşamak	4. kazanım	X			Sözel Bilgi
Şehirlerin dili	5.kazanım		X		Zihinsel Beceriler
Yazıyor, Yazıyor!	2,3,6 ve 8.kazanım	X			Zihinsel Beceriler Sözel Bilgi
Lalenin serüveni	6. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Türk Marşı	6. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Seyyahların gözüyle	7. kazanım	X			Sözel Bilgi
Her şey bir sandıkla başladı	8. kazanım		X		Zihinsel Beceriler

Tablo 17’deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Selçuklu Kervansarayları” ve “Haçlı Seferleri” etkinliklerinin programda 1. kazanım olan “Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir” kazanımıyla ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, bu etkinliklerin Zihinsel Beceriler basamağı içerisinde yer aldığı söylenebilir.

“Osman Bey’in Rüyası” ve “Kuruluş” etkinliklerinin 2.ve 4. kazanımlar olan “Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar” ve “Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir” kazanımlarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, Sözel Bilgi basamağının bu etkinliklerde ağır bastığı söylenebilir.

“İstanbul’un Fethi” ve “Yelkenler Fora” etkinliklerinin her ikisinde de hedeflenen kazanım 3. kazanım olan “Osmanlı Devleti’nin fetih mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir” kazanımıdır ve Zihinsel Beceriler kapsamında yer alır.

“Osmanlı’da Yaşamak” etkinliği 4. kazanımla yani “Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir. Bu da bize Sözel Bilgi basamağında yer aldığını göstermektedir.

“Şehirlerin Dili” etkinliği “Şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir” kazanımıyla bağlantılıdır ve Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Yazıyor, Yazıyor!” etkinliği 2, 3, 6, ve 8. kazanım gibi birden çok kazanıma yönelik uygulanan bir etkinliktir. Bunlar “Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar” , “Osmanlı Devleti’nin fetih mücadelelerini, Osmanlı’da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir” “Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” ve “Osmanlı Devletinde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımda bulunur” kazanımlarıdır.

Bunlardan 2. kazanım Sözel Bilgi basamağında yer alırken; 3, 6 ve 8. Kazanımlar Zihinsel beceriler kapsamında yer almaktadır.

“Lalenin Serüveni” ve “Türk Marşı” etkinlikleri “Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” kazanımı olan 6. Kazanımla ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı söylenebilir.

“Seyyahların Gözüyle” etkinliği “Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir” kazanımıyla ilişkilidir ve Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Her Şey Bir Sandıkla Başladı” etkinliği “Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur” kazanımıyla bağlantılıdır ve Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

4.3.4. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 18. Zaman İçinde Bilim Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılacak istenen kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Teknoloji Nasıl Doğdu?	1. kazanım	X			Sözel Bilgi
Harflerden Kitaba	2. kazanım			X	Zihinsel Beceriler
Bilginler ve Kâşifler	3. ve 4. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Teknoloji ve Bilim Müzelerine Gezi	4. kazanım			X	Zihinsel Beceriler
Bayrak Yarışı	3,4 ve 5. kazanım	X			Zihinsel Beceriler

Tablo 18’deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Teknoloji Nasıl Doğdu” etkinliği programda 1. kazanım olan “İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir” kazanımıyla ilişkilidir ve Sözel Bilgi basamağındadır.

“Harflerden Kitaba” etkinliği “İlkyazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder” kazanımı olan 2. kazanımıyla ilişkilendirilmektedir ve Zihinsel Beceriler basamağındadır.

“Bilginler ve Kâşifler” ve “Teknoloji ve Bilim Müzelerine Gezi” etkinlikleri 3. ve 4. Kazanımlar olan “Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir” ve “15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkilerini fark eder” kazanımlarıyla bağlantılıdır ve Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

“Bayrak Yarışı” etkinliğinde baktığımızda 3, 4, ve 5. kazanımlar olan “Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir”, “15-19. yüzyıllar arasında Avrupa’da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkilerini fark eder” ve “Tarihsel süreçte düşüncüyü ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir” kazanımlarıyla bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bakıldığında bu etkinliğin Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı görülmektedir.

4.3.5. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 19. Ekonomi ve Sosyal Hayat Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılacak istenen kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Toprak Önemlidir	1. kazanım	X			Sözel Bilgi
Ülkeler Nasıl Gelişir?	2. kazanım	X			Sözel Bilgi
Yeni Yollar	2. kazanım	X			Sözel Bilgi
Buharın Gücü	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Vakıflarımız	4. kazanım	X			Sözel Bilgi
Pabucunu Dama Atma!	5. kazanım	X			Sözel Bilgi
Gelin Meslek Seçelim	6. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Son Kararın mı?	6. kazanım	X			Zihinsel Beceriler

Tablo 19'daki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Toprak Önemlidir” adlı etkinlik 1. kazanımı yani “Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar” kazanımını ölçmektedir. Bu açıdan bu etkinlik Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Ülkeler Nasıl Gelişir” ve “Yeni Yollar” etkinlikleri 2. kazanım olan “Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir” kazanımını ölçmeye yöneliktir ve Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Buharın Gücü” etkinliği 3. kazanım olan “Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir” kazanımını ölçmeye yöneliktir ve Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

“Vakıflarımız” etkinliği ise 4. kazanım olan “Vakıfların çalışmalarına ve Sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir” kazanımını ölçmeye yönelik olduğundan Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Papucunu Dama Atma!” etkinliği “Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır” kazanımı olan 5. kazanımı ölçmeye yönelik olduğundan Sözel Bilgi basamağında yer almaktadır.

“Gelin Meslek Seçelim” ve “Son Kararın mı?” adlı etkinlikler 6. kazanım olan “Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar” kazanımını ölçmeye yönelik etkinliklerdir. Bu bağlamda bakıldığında Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı söylenebilir.

4.3.6. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 20. Yaşayan Demokrasi Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılmak istenen kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Kurultaydan Büyük Millet Meclisi'ne	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Yasalar Gerekli mi?	2. kazanım	X			Sözel Bilgi
Cumhuriyetin Nitelikleri	2. kazanım	X			Sözel Bilgi
Belgesel Film İzliyoruz	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Bir Yasa TBMM'den Nasıl Çıkar?	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Sınıf Mahkemesi Kuralım	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Sanal Alan Gezisi	3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Vatandaşın Sesi Gazetesi	4. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Öğrenci Kulüpleri	5. kazanım	X			Zihinsel Beceriler

Tablo 20'deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Kurultaydan Büyük Millet Meclisi'ne” adlı etkinlik 1. kazanım olan “Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder” kazanımını ölçmeye yönelik bir etkinliktir ve Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

“Yasalar Gerekli mi?” ve “Cumhuriyet'in Nitelikleri” adlı etkinlikler 2. kazanım olan “Anayasamızın 2. Maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” kazanımını ölçmeye yönelik etkinliklerdir ve bu açıdan bakıldığında Sözel Bilgi basamağında yer alır.

“Belgesel Film İzliyoruz”, “Bir Yasa TBMM’den Nasıl Çıkar”, “Sınıf Mahkemesi Kuralım” ve “Sanal Alan Gezisi” adlı etkinlikler 3. kazanım olan “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımını ölçmeye yönelik etkinlikler olup Zihinsel Beceriler basamağında yer alırlar.

“Vatandaşın Sesi Gazetesi” adlı etkinlik 4. kazanımı yani “Siyasi partilerin, sivil toplum Örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır” kazanımını ölçmeye yöneliktir, bu açıdan bakıldığında Zihinsel Beceriler basamağında yer alır.

“Öğrenci Kulüpleri” etkinliği 5. kazanım olan “İçinde bulunduğu eğitsel ve Sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder” kazanımını ölçmeye yönelik olduğundan Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

4.3.7. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Etkinliklerin Değerlendirilmesi

Tablo 21. Ülkeler Arası Köprüler Ünitesindeki Etkinliklerin Sınıflandırılması

Etkinlik	Ulaşılmak istenen kazanım				Sınıfsal Düzeyi
Balkan Bunalımı Simülasyonu	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
I. Dünya Savaşı	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Çanakkale Geçilmez	1. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Dünyamız ve Sorunları	2 ve 3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Proje Şenliği	2 ve 3. kazanım		X		Zihinsel Beceriler
Uluslar arası Kuruluşlar	2 ve 3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Çevre Hakkı	2 ve 3. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Barış İçin Çalışanlar	4. kazanım		X		Zihinsel Beceriler
İnsanlığın Mirası	4. kazanım	X			Zihinsel Beceriler
Birlikte Koruyalım	4. kazanım		X		Zihinsel Beceriler

Tablo 21’deki veriler incelendiğinde şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

“Balkan Bunalımı Simülasyonu”, “I. Dünya Savaşı” ve “Çanakkale Geçilmez” adlı etkinliklerin 1. kazanım olan “20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir” kazanımını ölçmeye yönelik etkinlikler olduğu görülmektedir. Bu açıdan üç etkinliğinde Zihinsel Beceriler kapsamında olduğu söylenebilir.

“Dünyamız ve Sorunları”, “Proje Şenliği”, “Uluslar Arası Kuruluşlar” ve “Çevre Hakkı” adlı etkinlikler hem 2. hem de 3. kazanımlar olan “Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların amaçlarını ilişkilendirir” ve “Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder” kazanımlarını ölçmeye yönelik etkinlikler olduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında 4 etkinliğin de Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı görülmektedir.

“Barış İçinde Çalışanlar”, “İnsanlığın Mirası” ve “Birlikte Koruyalım” adlı etkinliklerin ise tamamının 4. kazanım olan “Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır” kazanımını ölçmeye yönelik etkinlikler olmasından dolayı 3’ünün de Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı söylenebilir.

7. Sınıf Sosyal bilgiler Programında Yer Alan Etkinliklerin Sınıfsal Dağılımı

ÜNİTELER	Sözel Bilgi	Zihinsel Beceriler	Sözel Bilgi Zihinsel Beceriler	Toplam	Oran
İletişim ve İnsan İlişkileri	3	4	-	7	% 12
Ülkemiz ve Dünya	-	5	3	8	% 13
Türk Tarihinde Yolculuk	4	9	1	14	% 23
Zaman İçinde Bilim	1	4	-	5	% 8
Ekonomi ve Sosyal Hayat	3	5	-	8	% 13
Yaşayan Demokrasi	2	7	-	9	% 15
Ülkeler Arası Köprüler	-	10	-	10	% 16
Toplam	13	44	4	61	% 100
Oran	% 21	% 72	% 7	% 100	

Tablodaki veriler incelendiğinde genel olarak yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında toplam 61 etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerin % 12’si İletişim ve İnsan ilişkileri ünitesinde, % 13’ü Ülkemiz ve Dünya ünitesinde, % 23’ ü Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde, % 8’i Zaman İçinde Bilim ünitesinde, % 13’ü Ekonomi ve Sosyal Hayat ünitesinde, % 15’i Yaşayan Demokrasi ünitesinde ve % 16’sı da Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde yer almaktadır. Taksonomik olarak bakıldığında etkinliklerin 13’ü (%21) Sözel Bilgi basamağında, 44’ü (%72) Zihinsel Beceriler basamağında ve 4’ü (% 7) de Sözel Bilgi-Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamız, yeni program doğrultusunda hazırlanan yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programının, Robert M. Gagne'nin Öğrenme Ürünleri Sınıflandırmasına göre incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak, sosyal bilimler ve sosyal bilgiler kavramı üzerinde durulmuş, sosyal bilgiler öğretim programıyla ilgili bilgilere yer verilerek Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünlerine ve uzman görüşlerine başvurularak SBÖP içerik olarak ele alınmıştır. Araştırma sonucunda, içerikte yer alan kazanım, kavram ve etkinlikler tek tek ele alınarak, Robert M. Gagne'ye göre hangi basamakta yer aldığı belirtilmiştir. Araştırmanın alt problemlerine ait veriler tartışılmış ve sonuca gidilmiştir.

1. Alt Probleme Ait Sonuçlar

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “kazanımların” Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi.

Bu alt probleme ait verilere göre, sosyal bilgiler öğretim programı yedinci sınıf ders programına ait kazanımlara genel olarak baktığımızda, kazanımların 11 tanesinin (% 33) Sözel Bilgi basamağında, 25 tanesinin (% 59) Zihinsel Beceriler basamağında yer aldığı, 2 tanesinin (% 5) Zihinsel Beceriler/Sözel Bilgi basamağında ve 1 tanesinin de (% 3) Zihinsel Beceriler/Tutum basamağında yer aldığı görülmektedir.

Bu sonuçlara göre kazanımların zihinsel beceriler ağırlıklı olarak hazırlandığı görülmektedir. Programda %33'lük payı da sözel bilgi basamağı almaktadır. sözel bilginin en önemli özelliği daha ileri öğrenmeler için gerekli olan ön koşul öğrenmeler olarak iş görmesidir. Yani zihinsel becerilere zemin hazırlamasıdır. Zihinsel beceriler, Gagne'nin önemli öğrenme ürünleri kategorisindedir. Çünkü zihinsel beceriler “nasılı bilme” ile alakalıdır. Yani sözel bilgi olarak verilmiş olan sembol, olgu vb. kavramları içselleştirme, grup ve kategori haline getirme, bir anlamda beceriyi açık olarak göstermedir. Programdaki kazanımlar, Robert M. Gagne'ye göre zihinsel beceriler ağırlıklı olarak hazırlanmıştır. Yapılandırmacı yaklaşımla oluşturulan yeni müfredata göre de büyük uygunluk göstermektedir. Çünkü zihinsel beceriler sözel bilgiler gibi ne

sorusuna cevap vermekten ziyade, nasılı bilme ile alakalı olduğu için öğrencinin bildiklerini pratiğe dönüştürmesi, beceriyi açık olarak göstermesi yani bilgiyi kullanması beklenmektedir. Bu durum, yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan programa göre öğrencinin aktif olmasını gerektirdiğinden, programdaki kazanımların Gagne'nin öğrenme ürünleri sınıflandırmasına göre zihinsel beceriler ağırlıklı hazırlanmasıyla paralellik olduğu gözlemlenmiştir.

2. Alt Probleme Ait Sonuçlar

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “kavramların” Robert M. Gagne'nin öğrenme ürünleri taksonomisine göre değerlendirilmesi.

Alt probleme ait tablolara genel olarak bakıldığında yedinci sınıf sosyal bilgiler programında 7 öğrenme alanı ve toplam 129 adet kavram yer almaktadır. Bu kavramların 5 tanesi giriş düzeyinde (% 4), 30 tanesi geliştirme düzeyinde (% 23) ve 94 tanesi (% 73) de pekiştirme düzeyinde verilmektedir.

Kavramların 121 tanesi (%94'ü) Tanımlanmış Kavramlar basamağında, 8 tanesi de (% 6' sı) Somut Kavramlar basamağında yer aldığı anlaşılmaktadır.

Gagne'ye göre kavram öğrenmek için ön koşul ayırt etmeyi öğrenmedir. Bireyin kavramları öğrenebilmesi için ayırt etme becerisini kazanmış olması gerekmektedir. Veriler incelendiğinde kavramların çok büyük bir oranla (% 94) tanımlanmış kavramlar kategorisinde yer aldığı görülmektedir. Hem tanımlanmış kavramlar hem de somut kavramlar Gagne'ye göre zihinsel beceriler basamağında yer almaktadır. Genel itibariyle bakıldığında kavramların Zihinsel beceriler basamağında olduğu görülmektedir. % 94'ünün tanımlanmış kavramlar kategorisinde olması çocuğun zihinsel gelişimiyle de uygunluk göstermektedir. Çünkü yedinci sınıf öğrencisi yaş itibariyle 12+ olduğundan dolayı gelişim itibariyle soyut kavramlar döneminde bulunmaktadır. Bu durum da kavramların zihinsel becerilere denk gelmesiyle uyum içerisinde olduğu sonucuna götürmektedir.

3. Alt Probleme Ait Sonuçlar

Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı içeriğinde yer alan “etkinliklerin” Gagne’nin öğrenme ürünleri taksonomisine göre değerlendirilmesi.

Bu alt probleme ait tablolar incelendiğinde, yedinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında toplam 61 etkinliğin var olduğu görülmektedir.. Bu etkinliklerin % 12’si İletişim ve İnsan ilişkileri ünitesinde, % 13’ü Ülkemiz ve Dünya ünitesinde, % 23’ ü Türk Tarihinde Yolculuk ünitesinde, % 8’i Zaman İçinde Bilim ünitesinde, % 13’ü Ekonomi ve Sosyal Hayat ünitesinde, % 15’i Yaşayan Demokrasi ünitesinde ve % 16’sı da Ülkeler Arası Köprüler ünitesinde yer almaktadır. Taksonomik olarak bakıldığında etkinliklerin 13’ü (%21) Sözel Bilgi basamağında, 44’ü (%72) Zihinsel Beceriler basamağında ve 4’ü (% 7) de Sözel Bilgi-Zihinsel Beceriler basamağında yer almaktadır.

Program içeriğinde yer alan etkinlik ve kavramların en önemli özelliği hedefin öğrenciye öğretilmesinde aracılık etmesi yani yardımcı olmasıdır. Programdaki öğeler kazanımı gerçekleştirmek için işe koşullar. Etkinlikler de incelendiğinde - değerlendirme bölümündeki tablolarda da görüldüğü üzere- her bir etkinlik bir veya birkaç kazanımı gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. Bu manada etkinliklerin % 21 ‘i sözel bilgilerin kazandırılmasında rol oynarken, % 72 ‘si zihinsel becerileri kazandırmak için oluşturulmuştur. Program içeriğinde kazanımların da % 59’la zihinsel beceriler ağırlıklı hazırlanmasıyla etkinliklerin de % 72 zihinsel beceriler ağırlıklı hazırlanması programın Gagne’ye göre uyumlu olduğunu aynı paralelde ilerlediğini göstermektedir. Yüzdelerdeki farklılık da kazanım sayısının 39 etkinlik sayısının ise 61 olmasından kaynaklanmaktadır.

ÖNERİLER

1. Diğer programlar da bu bağlamda çalışarak eğitim politikası üreticilerine veri sağlanabilir.
2. Krathwohl, Gagne ve Bloom karşılaştırmalı çalışarak, öğrenme ürünleri detaylı şekilde ortaya konulabilir.
3. Bu sınıflamanın, Türk kültürü ve eğitim tarihiyle uyumu çalışılabilir.
4. Milli Eğitim Bakanlığı, sosyal bilgiler öğretim programının Robert M. Gagne ile ilişkili kuramlarını, başta öğretmen, yönetici ve müfettişlere öğretecek etkinlikler düzenlenmelidir.
5. Bu etkinlikler düzenlenirken, üniversitelerin ilgili ana bilim dallarıyla koordineli çalışılmalıdır.
6. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ilgili ders kitaplarının Gagne'ye uyumu sağlanmalıdır.
7. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ilgili ders materyallerinin Gagne'ye uyumu sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2008) Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış, Değerler Eğitimi Dergisi, 6(16), 9-27
- Akpınar, B. (2010) Eğitim programları ve Öğretim- Eğitimde Program Geliştirme, Öğretme ve Öğrenme Kuramları, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Ankara, Data Yayınları
- Aladağ, E. (2009) Sosyal bilgiler Eğitiminde Yaratıcı Drama, Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed. Mustafa Safran), Ankara, Pegem Akademi
- Alkış, S. (2009) Sosyal bilgilerde Kavram Öğretimi, Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Mustafa Safran), Ankara, Pegem Akademi
- Ata, B. (2006) Sosyal bilgiler Öğretim Programı, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, Ankara, PegemA Yayıncılık
- American Psychological Association (2000) The Legacy of Robert M. Gagne, (Editör: Rita C. R.), American Psychological Association Scientific Award for Application of Psychology, 1983, 283-289
- Baron, A. R. ve Byrne, D. (1981) Social Psychology: Understanding Human Interaction, Third Edition
- Binbaşıoğlu, C. (1981) Özel Öğretim Yöntemleri, Ankara, Binbaşıoğlu Yayınevi
- Boydak Ozan, M. (2003) Temel Kavramlar, Öğretmenlik Mesleği, (Ed: Mehmet Taşpınar), Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Deveci, H. (2002) Sosyal bilgiler Dersinde Probleme Dayalı Öğrenmenin Öğrencilerin Derse İlişkin Tutumlarına, Akademik Başarılarına ve Hatırlama Düzeylerine Etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, Anadolu üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

- Doğanay, A. (2002) Sosyal bilgiler Öğretimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Cemil Öztürk, Dursun Dilek), Ankara, PegemA Yayıncılık
- Doğanay, A.(2005) Sosyal bilgiler Öğretimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Cemil Öztürk, Dursun Dilek), Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık
- Dönmez, C. (2003) Sosyal Bilimler ve Sosyal bilgiler Kavramları, Sosyal bilgiler Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara- 2003, s.31-41
- Duman, B. (2004) Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Süreç Temelli Öğretim, Ankara, Anı Yayıncılık
- Dündar, H. (2011) Sosyal bilgilerde Kavram Öğretimi, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal bilgiler Öğretimi, Ed: Bayram Tay, Adem Öcal, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık
- Erden, M. ve Akman Y. (1997) Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme, Ankara, Arkadaş Yayınevi
- Erden, M. (?tarihsiz) Sosyal bilgiler Öğretimi, İstanbul, Alkım Yayınevi
- Ertürk, S. (1998) Eğitimde Program Geliştirme, Ankara, Meteksan
- Fidan, N. (1996) Okulda Öğrenme ve Öğretme, Ankara, Alkım Yayınevi
- Fields, D. C. (2000) The Legacy of Robert M. Gagne, (Ed. Rita C. R.) The Impact of Gagne's Theories on Practice, New York
- Gagne, R. M. (1983) Journal for Research in Mathematics Education, Some Issues in the Psychology of Mathematics Instruction, 14(1), 8
- Gagne, R. M., Briggs, L. J. ve Wager, W. W. (1988) Principles of Instructional Design, Orlando, Florida, Holt, Rinehart ve Winston
- Gagne, R. M. (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C.R.) Domains of Learning Syracus: New York

- Gazel, A. A. ve Erol, H. (2012) İlköğretim 7. Sınıf Sosyal bilgiler Ders Programındaki Kazanımların Taksonomik Açıdan Değerlendirilmesi, Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 5(2), 202-222,
- Günay, M. (2010) Bilim Felsefesi ve Eğitim Felsefesi Bağlamında Sosyal bilgiler, Sosyal bilgilerin Temelleri, Ed. Refik Turan, Kadir Ulusoy, Ankara, Maya Akademi yayınları
- Gündüz, M. M. (2010) İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi V. Sınıf Ders Kitabının Gagne'nin Öğretim İlkelerine Göre İçerik Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya
- Kale, N. (2007) Nasıl Bir Değerler Eğitimi? , Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, (26-28 Kasım 2004), İstanbul, Değerler Eğitimi Merkezi yayınları
- Kamber, T., Acun, İ., Akar, C. (2011) İlköğretim Birinci Kademe Sosyal bilgiler Öğretim Programının Uygulanabilirliği, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4(2), 195-218
- Kan, Ç. (2009) Sosyal bilgiler Öğretiminde Küresel Vatandaşlık, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:26
- Karaağaçlı, M. ve Erden, O. (2008) İnternet Destekli Uzaktan Eğitimde Dokuz Aşamalı Öğretim Durumunun Tasarımı, Bilişim Teknolojileri Dergisi, 1 (2), 25
- Kılıçoğlu, G. (2009) Sosyal bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizde Gelişimi ve Önemi, Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Mustafa Safran), Ankara, Pegem Akademi
- Köstüklü, N. (1998) Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi, Konya, Kuzucular Ofset
- Küçükahmet, L. (2009) Program Geliştirme ve Öğretim, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 24. Baskı
- Mayring, P. (2000) Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş, (Çev. Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun), Adana, Baki kitabevi

- MEB, (2005) İlköğretim Sosyal bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu, Ankara, Devlet Kitapları Müdürlüğü
- Moore, K. D. (?tarihsiz) Öğretim Becerileri, (Çev. Nizamettin Kaya), (Ed. Ersin Altıntaş)
- Özçelik, D. A. (1998) Eğitim Programları ve Öğretim(Genel Öğretim Yöntemi), Ankara, Ösym yayınları
- Özdemir, S. M. (2009) Sosyal bilgiler Öğretimi Programı ve Değerlendirmesi, Sosyal bilgiler Öğretimi, Ed: Mustafa Safran, Ankara, Pegem Akademi
- Özoğlu, S. Ç. (1974) Liselerde Sosyal Bilimler Öğretimi, Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları
- Öztürk, C. (2006) Sosyal bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi-Yapılandırıcı Bir Yaklaşım-,Ed. Cemil Öztürk, Ankara, PegemA yayıncılık
- Öztürk, C., Deveci, H. (2011) Farklı Ülkelerin Sosyal bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi, Farklı Ülkelerin Sosyal bilgiler Öğretim Programları, Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık
- Paykoç, F (1991) Tarih Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir
- Reyes, D. J. ve Gültekin, M. (1991) ÖĞRETİM MODELLERİ “Model Karmaşası Üzerine Bazı Açıklamalar”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi dergisi, 24 (2), 651
- Safran, M. (2011) Sosyal bilgiler Öğretimine Bakış, Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Bayram Tay, Adem Öcal), Ankara, Pegem Akademi
- Sağlamer, E. (1983) Sosyal bilgiler Öğretimi, Ankara, Tekışık Matbaası

- Senemoğlu, N. (2012) Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya, Ankara, PegemAkademi
- Smith, L. P. (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C.R.) The İmpact of R.M. Gagne's Work on Instructional Theory Syracus: New York
- Spector, J. M. (2000) The Legacy of Robert M. Gagne (Editör Rita C.R.) Gagne's Influence on Military Training Research/Development Syracus: New York
- Stradling, R. (2003) 20. Yüzyıl Avrupa Tarihi Nasıl Öğretilmeli, (Çev. : Ayfer Ünal), İstanbul, 1. Basım, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı
- Şerif, M ve Şerif, C. W. (1996) An Outline Of Social Psychology, Sosyal Psikolojiye Giriş II, (Çev. : Mustafa Atakay ve Aysun Yavaş), İstanbul, Sosyal Yayınlar
- Tanrıöğen, A. (2006) Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi Etkili vatandaş Yetiştirme, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi, (Ed: Abdurrahman Tanrıöğen), İstanbul, Lisans yayıncılık
- Tay, B. (2011) Sosyal bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını, Sosyal bilgilerin Temelleri, (Ed: Refik Turan, Kadir Ulusoy), Ankara, Pegem Akademi
- Tay, B ve Tay Akyürek, B. (2006) Sosyal bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Başarıya Etkisi, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 4 (1), 73-84
- Tavşancıl, E. (2002) Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım
- Türkçapar, Ü. (2011) Harmanlanmış Öğrenme Ortamlarının İlköğretim Öğrencilerinin Psikomotor Becerileri Kazanma Düzeylerine Etkisi(Futbol Örneği), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Varış, F. (1996) Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler, Ankara, Alkım Kitap Yayıncılık

- Yaman, H., Taflan, S., Çolak, S. (2009) İlköğretim İkinci Kademe Ders Türkçe ders Kitaplarında Yer Alan Değerler, Değerler Eğitimi Dergisi, 7(18), 107-120
- Yanpar, T. (2006) Etkili ve Anlamlı Öğrenme İçin Kuramsal Yaklaşımlar ve Yapılandırmacılık, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi-Yapılandırmacı Bir Yaklaşım-,(Ed. Cemil Öztürk), Ankara, PegemA yayıncılık
- Yazıcı, H., Koca, M.K. (2011) Sosyal bilgiler Öğretimi Programı, Özel Öğretim Yöntemleriyle SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ, Ed: Bayram Tay, Adem ÖCAL, Ankara, Pegem Akademi
- Yel, S. (2006) Kavram Geliştirme ve Öğretimi, Hayat Bilgisi ve Sosyal bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım, Ed: Cemil öztürk, Ankara, PegemA Yayıncılık
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006) Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Seçkin yayıncılık

Kullanılan İnternet Kaynakları

- Sanal 1: <http://www.bookrags.com/biography/robert-mills-gagne/> 10.04.2012
- Sanal 2 : <http://www.nvc.vt.edu/alhrd/Theorists/Gagne.htm> 10.04.2012
- Sanal 3: <http://kisi.deu.edu.tr/eli.israel/gagne.html> 11.04.2012
- Sanal 4 :<http://www.answers.com/topic/robert-mills-gagn> 16.04.2012

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Cengiz TAŞKIRAN

Yabancı Dil Notu: 61(KPDS)

Doğum Yeri: Elazığ

ALES Notu: 81.924

Doğum Tarihi: 23.08.1983

Transkript: 2,89 (74,10)

Tlf: 0539 913 22 23

E-posta: cengiztaskiran1@gmail.com

Derece	Alan	Unvan	Yıl
Doktora	-	-	-
Yüksek Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretimi	Bilim Uzmanı	2012
Lisans	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Öğretmen	2009

ÇALIŞMALAR:

- “İlköğretim 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Gagne’nin Öğrenme Ürünleri Sınıflandırmasına Göre İncelenmesi” adlı çalışmam, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü’nde seminer olarak verildi.

İŞ TECRÜBESİ:

- Elazığ/Baskil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Büyükpınar İlköğretim Okulu, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği(Vekil)(2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılı).
- Elazığ/Baskil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Büyükpınar İlköğretim Okulu, İngilizce Öğretmenliği(Vekil)(2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılı).
- Elazığ/Baskil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Büyükpınar İlköğretim Okulu, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği(Vekil)(2009-2010 Eğitim-Öğretim Yılı).
- Elazığ/Baskil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Karoğlu İlköğretim Okulu, Müdür Yetkili Sınıf Öğretmenliği(Vekil)(2010-2011 Eğitim-Öğretim Yılı).